

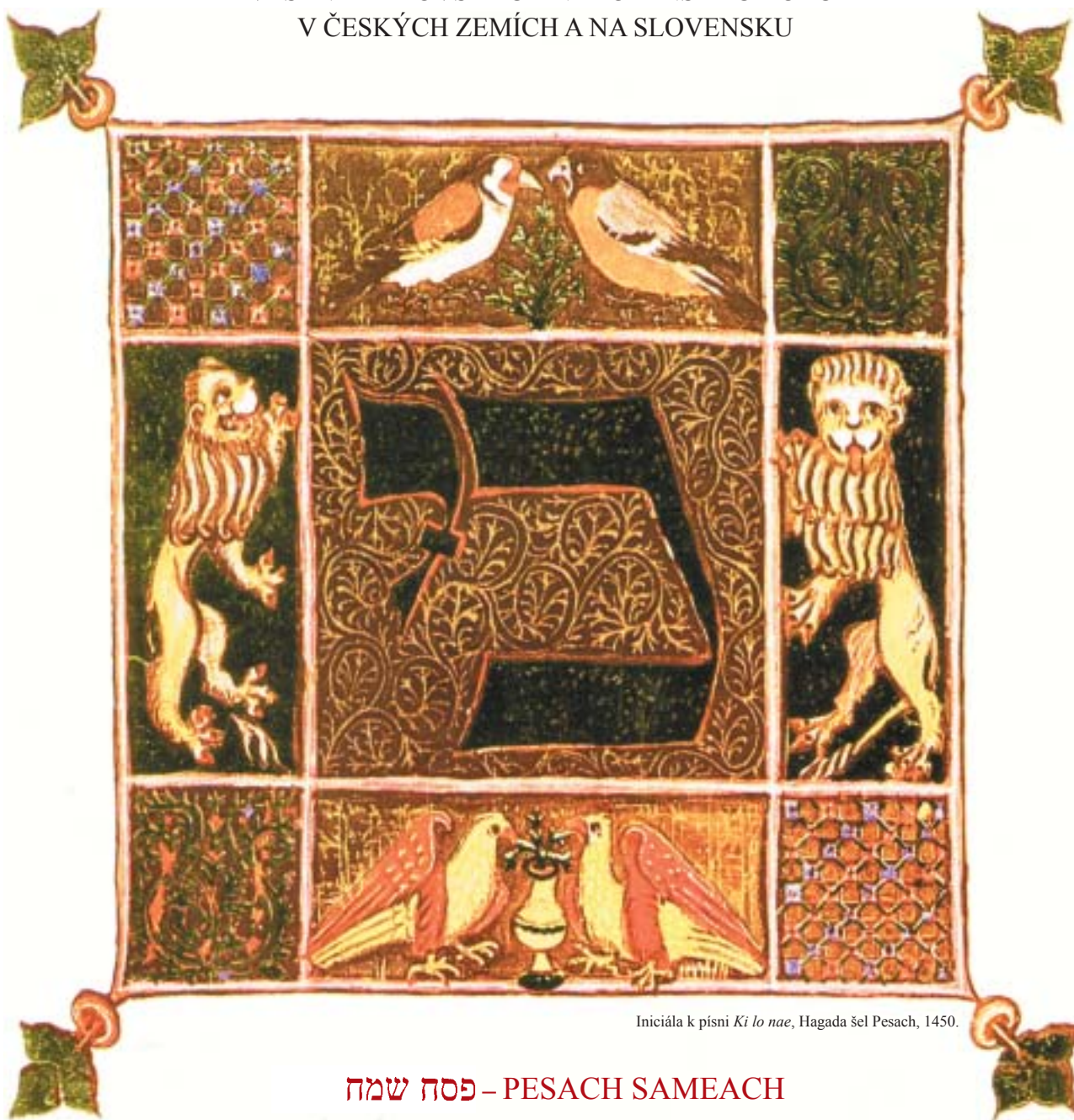
חדש

NISAN
IJAR

חמשה

ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU



Iniciála k písni *Ki lo nae*, Hagada Sel Pesach, 1450.

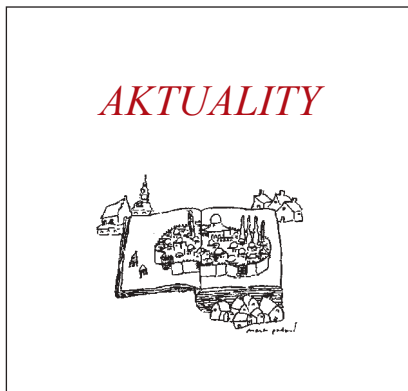
פסח שמח – PESACH SAMEACH

NOVÉ SVITKY TÓRY

V neděli 19. března byly na pražské Židovské radnici symbolicky dopsány a poté v slavnostním průvodu do Staronové synagogy vneseny dva nové svitky Tóry. Jeden z nich objednala a financovala pražská obec (za podstatného příspěvní individuálních dárců), druhý věnoval majitel pražského košer hotelu King David. Izraelský sofer Daniel Chalamiš, který svitky podle striktních pravidel psal, se slavnosti účastnil, stejně jako izraelští rabíni Kalchaim, Ješarim, Ben David a Deše, kteří po roce 1990 pomáhali pražskou židovskou obec nábožensky konsolidovat. Z Izraele přijeli také rabíni Klonsky a Landsberg, členové pražského Bejt din – rabínského soudu. Několik stovek členů pražské obce a pozvaných hostů, mezi nimiž nechyběl nový izraelský velvyslanec Daniel Meron a pochopitelně ani vrchní pražský rabín Peter a vrchní zemský rabín Sidon, dlouho zpěvem i tancem před Staronovou synagogou oslavovalo nové svitky. Ty pak byly po slavnostní večerní bohoslužbě uloženy do aronu ha-kodeš, svaté schránky jedné z nejstarších evropských synagog. Podobná slavnost se v Praze konala od roku 1990 jen jednou, a to v roce 1994, kdy byla do Staronové synagogy vnesena starší, ale nově a nákladně opravená Tóra, poškozená ohněm v letech holokaustu. Slavnostního vnesení se účastnil mimo jiné i tehdejší prezident Václav Havel. A jako tehdy symbolizoval zachráněný a opravený svitek, že navzdory šoa a poválečnému státnímu antisemitismu židovská obec přežila a trvá, současné vnesení nových svitků dosvědčuje, že má i budoucnost. *jd*

SKRYTÁ PAMĚTIHODNOST

Ak sa pozriete na zoznam židovských pamätihodností Bratislavy, uvidíte pravdepodobne na prvom mieste Memoriál Chatama Sofera, budovu synagógy na Heydukovej ulici, ortodoxný a neologický cintorín, torzo niekdajšej židovskej ulice, Pamätník obetiam holokaustu na Rybnom námestí, hroby martýrov v Petržalke a niekoľko ďalších objektov a miest spojených s účinkovaním významných židovských osobností v Bratislave. Zdá sa, že tento (možno nekompletný) zoznam by sa mohol rozšíriť o jednu z najznámejších pamätihodností Bratislavy – Slavín. Slavín je pamätník a zároveň vojenský cintorín sovietskych



vojakov padlých pri oslobodzovaní mesta alebo jeho okolia v apríli 1945.

Centrálnu časť pamätníka tvorí obradná miestnosť, ktorej súčasťou je štyridsať metrov vysoký pylón zakončený sedem metrov vysokou sochou sovietskeho vojaka vztýčujúceho vlajku a stúpajúceho po



Rav Klonsky dopisuje písmeno nové Tóry. Foto K. Cudlín.

troskách hákového kríža. Socha patriaca k najznámejším dominantám Bratislavy je dielom akademického sochára Alexandra Trizuljaka. Areál pamätníka postaveného v rokoch 1957 až 1960 je síce poznačený dobou vzniku, avšak pre svoju polohu ponúkajúcu panoramatický výhľad na značnú časť Bratislavy sa stal obľúbeným cieľom turistov aj domácich návštevníkov. V neposlednom rade k tomu prispela aj sochárska výzdoba, na ktorej sa podieľal značný počet významných slovenských umelcov. Od roku 1962 sa areál Slavína stal národnou kultúrnou pamiatkou. Od 15. mája 2006 je v areáli vztýčený päť metrov vysoký Pravoslávny kríž – symbol pravoslávnej cirkvi.

Informačné tabuľky na vstupných miestach informujú návštevníkov, že na Slavíne je v šiestich masových a 278 individuálnych hrobách pochovaných 6845 vojakov Červenej armády. Vojenská doktrína Červenej armády sa hlásila k ateizmu a odmietala akúkoľvek religióznu alebo rasovú identifikáciu svojich vojakov.

Nechcem sa vyjadrovať k pohnútkam, ktoré viedli predstaviteľov mesta a pra-

voslávnej cirkvi k vztýčeniu kríža na vojenskom cintoríne Červenej armády, ani k rozhodnutiu správcu cintorína, ktorý to musel odsúhlasiť. Ale ťažko si dokážem predstaviť, že symbol pravoslávneho kríža by bol počas jeho pozemských dní blízky (napríklad) staršínovi Abramovi Borisovičovi Varšavskému, kapitánovi Matvejovi Andrejovičovi Mosejevovi, gardovému kapitánovi Ivanovi Abramovičovi Pavlenko, poručíkovi Vasilijovi Mojsejevičovi Katnabajovi alebo gardovému kapitánovi Fedorovi Grigorievičovi Rjabiničevovi. A to som si pozrel len malú časť mien na hrobách, tých Abramov a Abramovičov, Mojsejev a Rabinovičov by sa na Slavíne dalo nájsť veľa.

Isteže, žiadneho padlého vojaka nie je možné len na základe znenia jeho mena jednoznačne identifikovať ako Žida, ale štatisticky je „praktický isté“, že medzi tisíckami pochovaných vojakov je mnoho tých, ktorým na hrob patrí symbol Dávidovej hviezdy a nie symbol kresťanstva. V západnej Európe sú známe vojenské cintoríny, na ktorých sa hrobové miesta s kresťanskými krížmi striedajú s hrobmi na ktorých vidieť Magen Dávid. Akým spôsobom pripomenúť padlých židovských vojakov a dôstojníkov Červenej armády, to ešte v tejto chvíli nie je jasné. Isté je len jedno, nemali by sme na nich zabudnúť. A k židovským pamätihodnostiam Bratislavy by sme mali priradiť aj vojenský cintorín Červenej armády – Slavín. *jf*

OBSAH

Sidra na tento mesiac 4–5

...ať si ten príbeh dopíše

rozhovor s Jindřichem Tomanem 6–7

Heinz Tauber: Poslední pout

mistra Guttmanna 8–10

Jakobson a ti druzí – o Pražském

lingvistickém kroužku 11, 19

On maloval mrtvé ptáky

Rozhovor s Viktorem Pivovarovem

o Eduardu Steinbergovi 12–13, 19

Nejcennější, co mám

ukázka z knihy Rodné hnízdo 14–15

Král šachu, barón a bankár – o osudoch

šachistu Ignáca Kolischa 16–17, 18

Jom ha-šoa v českých obcích 18

Zemřeli Ješajahu Jelínek

a Mečislav Borák 20

Izrael: Týden apartheidu 21

Výběr z českých médií 22

Kalendářium 23

Zprávy, kultura, inzerce 24–27

Zprávy ze světa 28

Dovolte, abychom reagovali na pořádání konference Evropa a Izrael 2017, organizované 6. března Českou společností přátel Izraele v Poslanecké sněmovně a doplnili několik důležitých informací. Z veřejně dostupného programu je zřejmé, že svým jednostranným zaměřením a kontroverzním výběrem vystupujících jde spíše než o odbornou konferenci o veřejné vyjádření podpory okupační politiky Státu Izrael...

Tak to tu ještě nebylo. Otevřený dopis s tímto úvodním textem byl zveřejněn jen několik dnů před samotným konáním konference. A nejen to. Dva z aktivistů, kteří se pod dopis podepsali, se dokonce v úvodu programu osobně objevili. Při první příležitosti zopakovali některé své teze, a když zjistili, že tím vyvolali bouřlivě nesouhlasné reakce zcela zaplněného sálu, raději po anglicku zmizeli. Nepříjemná pachut' však po nich zůstala.

Je to skutečně poprvé, kdy se u nás takto veřejně ozvali podporovatelé hnutí, které je především v západním světě známo pod zkratkou BDS. O co jde? Udělejme si obrázek tím, že ocitujeme další pasáž dopisu:

Při prohlubování okupace a kolonizace palestinského území vidíme za útoky na členy neziskových organizací, kteří na soustavné protiprávní jednání Izraele poukazují, nelegitimní snahu násilně umlčet kritiku a kriminalizovat její nositele. Zvláště zřejmé a nepřijatelné je úsilí Izraele a některých jeho spojenců trestněprávně postihnout propagátory a příznivce úspěšné kampaně BDS, bojkotu, stažení investic a uvalení sankcí na Izrael do doby, než tento začne dodržovat mezinárodní právo.

O BDS jsme se již okrajově v našich příspěvcích zmínili. Dodejme jen, že obava z trestního postihu je u těchto lidí zcela namísto, výzvy ke komerčnímu bojkotu skutečně zakládají trestněprávní odpovědnost a ve většině evropských právních systémů mohou být postihovány. V našem českém prostředí nám pak tato rétorika především připomíná nechvalně známý popěvek kramářské písně z dob

hilsneriády: „Nekupujte u Židů, cukr, kafe, mouku, vždyť oni nám zabili modrookou holku...“

Onen veřejně dostupný program konference, citovaný v úvodu, zřejmě založil u těchto aktivistů i další obavu. Potrefená husa se ozvala i kvůli jednomu z témat, na které se chtěla konference zaměřit: role neziskových a charitativních organizací při zneužívání darů a příspěvků evropských vlád k podpoře a propagaci terorismu. To je ovšem zcela legitimní otázka, která směřuje nejen k vládám evropských zemí, ale

EVROPA A IZRAEL 2017

Mezinárodní konference v českém parlamentu

především k institucím Evropské unie, nedávno ji formou interpelace přednesla v Bruselu i europoslankyně Michaela Šojdrová. Případ, kdy byly z fondů EU financovány palestinské učebnice, plně indoktrinace a nenávisti k Izraeli, je dostatečně zdokumentován.

Je pochopitelné, že konference Evropa a Izrael 2017 byla trnem v oku především lidem, kteří se snaží – ať už z různých důvodů – Izrael poškodit, i když to sami otevřeně nepřiznávají. Nepříjemné je pro ně i samotné místo konání konference, jak ostatně několikrát zdůraznili. Parlament České republiky, a to nejen Poslanecká sněmovna, ale i Senát, se několikrát výrazně postavil za Izrael, připomeňme jen nedávnou kritiku snahy EU o označování zboží nebo odmítavé stanovisko k rezoluci UNESCO o Jeruzalému. Zmýlili se nicméně i v tomto, dolní komora nebyla organizátorem konference, pouze místopředseda jejího zahraničního výboru Pavel Šrámek jí poskytl záštitu a výraznou osobní podporu.

VÝZVY, PŘÍLEŽITOSTI A HORIZONTY

Takto zněl podtitul konference, která přivedla do Prahy – i přes krátkost termínu – několik výrazných osobností. Zmínění aktivisté BDS poukazovali na jejich údajně nevhodný výběr, ale

opak je pravdou, je vidět, že se ve vnitropolitické situaci Izraele příliš nevyznají. Sešli se zde totiž zástupci různých názorových proudů. Nebudeme zde představovat všechny, veškeré příspěvky z konference lze ostatně nalézt na internetu (www.konferenceizrael.cz). Zastavme se však na chvíli alespoň u dvou přednášejících.

Einat Wilfová je bývalá poslankyně Knesetu a blízká spolupracovnice Šimona Perese. Nezmiňujeme se o ní proto, že vypadá jako hollywoodská hvězda, jak jsme kdysi psali v článku o globálním fóru American Jewish Committee (stále to platí), ale z toho důvodu, že to byla právě ona, známá svým levicovým smýšlením, která mj. podpořila myšlenku stěhování ambasád do Jeruzaléma.

A za zmínku stojí i příspěvek Hillela Neuera, ředitele ženevské instituce UN Watch, která se zaměřuje na postavení Izraele v OSN, což bylo i dalším tématem konference. Hillel se do Prahy nedostal, jeho příspěvek byl předem natočen. V něm zmínil historii Komise pro lidská práva, která byla ustavena jako reakce na hrůzy druhé světové války před sedmdesáti lety. Její zakladatelé chtěli zajistit základní práva pro všechny. Jenže časem v komisi zasedl například Súdán, páchající genocidu na vlastním lidu, dokonce jí předsedal libyjský diktátor Muammar Kaddáfí. To bylo neúnosné i pro OSN, jejíž generální tajemník OSN Kofi Annan v roce 2006 inicioval její reformu v Radu pro lidská práva. Jaká je situace dnes, po deseti letech? K většině tragických konfliktů rada mlčí, polovina jejích členů jsou zástupci diktátorských režimů a lidská práva ve svých zemích zcela ignorují. Rada však v jedné oblasti aktivní je. Za oněch deset let přijala šedesát osm rezolucí kritizujících Izrael. Je to třikrát víc než počet rezolucí zabývajících se obrovským válečným konfliktem v Sýrii a sedmkrát víc než rezolucí k Severní Koreji.

Dejme si fakta, o kterých mluví Hillel Neuer, dohromady s iniciativou aktivistů BDS. Jaký nám vychází obraz? Odpověděla nám na tuto otázku konference?

TOMÁŠ KRAUS

JINÝ OHEŇ (Paršat Šmini)

V Pirke avot 5,9 je řečeno: *Moudrý nemluví před tím, kdo stojí moudrostí a počtem výše než on.* Co však v souvislosti s moudrostí znamená *minjan*, počet? První, co člověka napadne, je věk, počet let. Chovat úctu ke stáří je příkazem Tóry a není náhodou, že pojem *zaken*, stařec, je v židovském pojetí synonymem moudrého člověka. Vždyť *Moše*, jak se uvádí hned na začátku Pirke avot, přijal ústní Tóru od „Sinaje“, předal ji Jehošuvovi a ten ji předal starcům!

V Hagadě šel pásach však rabi Eleazar ben Azarja řekl: *Vždyť já jsem jako sedmdesátiletý, a dokud to nevyložil Ben Zoma, neměl jsem zásluhu se dozvědět, proč má být o východu z Egypta vyprávěno v noci.* O tomto rabi Eleazarovi je známo, že intenzivním studiem Tóry předčasně zestárl, takže přes nízký počet let dosáhl moudrosti starce. Něco podobného platí i o Šimonovi ben Zoma, o němž se podobně jako o jeho příteli Šimonovi ben Azaj traduje, že se nedožili rabínské ordinace. Přesto Mišna Sota 9,15 uvádí, že po smrti Ben Zomy zanikli kazatelé, a když se podle Talmudu Berachot 57b zjeví někomu ve snu, znamená to, že nabude moudrosti. „Počet“ nemusí tedy znamenat fyzický věk, ale odpovídající místo v hierarchii.

O takové hierarchii je řeč již v samotné Tóře. Ponecháme-li stranou organizační hierarchii, duchovní nerovnost a s tím spojená potřeba hierarchie v duchovní oblasti jsou vyličený přímo na Sinaji. „*Výstup k Hospodinu,*“ vyzval Bůh Mošeho, „*ty, Aharon, Nadav a Avihu a sedmdesát ze starších Jisraele... Až k Hospodinu přistoupí však jen Moše, oni at' nepřistupují a lid s ním at' vůbec nevystupuje!*“ Schopnost přiblížit se Bohu je objektivně odstupňovaná. Lid zůstává pod úpatím hory, aby nikdo z přílišné blízkosti a touhy něco „vidět“ nepřišel o život nebo o rozum jako později Ben Azaj a Ben Zoma.

Nadav a Avihu stáli však přes svůj mladý věk v této výsostně duchovní hierarchii výše nežli sedmdesát starců, a viděli Boha Jisraele, a pod jeho nohama jakoby safírový drahokam, ryzostí jako samo nebe. A ačkoliv zřeli Boha a jedli a pili, nevztáhl na vybrané syny Jisraele svou ruku.

Pod „vybranými syny Jisraele“ lze chápat všech sedmdesát starších a Aha-

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC



Kresba M. E. Lilien.

ronovy syny, zmíněné výklady však pod tím chápou jen oba mladíky, protože později, osmého dne uvádění kněží do jejich úřadu, právě na ně Bůh ruku vztáhl, když se k němu do svatyně přiblížili s *eš zara*, jiným ohněm, jak jim nebylo přikázáno. Na Sinaji, když v Boží přítomnosti jedli a pili, na ně ruku ještě nevztáhl, ale když se zachovali nevhodně v kněžském úřadě, *od tváře Hospodinovy vyšel oheň a strávil je, byli usmrceni před Hospodinovou tváří.*

Talmudští učenci pro tento trest hledají zdůvodnění v textu, počínaje tím, že vzápětí po tragédii řekl Bůh jejich otci: „*Ty a tví synové s tebou nepijte před vstupem do stanu setkání víno ani opojný nápoj, abyste nezemřeli!*“ Protože „obveselují srdce“, je to možné chápat jako obecné varování před pocity, které se neslučují se služební povinností kněze. Když předtím *od tváře Hospodinovy vyšel oheň, strávil na oltáři celoobět' a obojí tuk, a vida to všecken lid, jásali a padli na své tváře,* zmocnila se jich taková radost, že ji lze chápat *eš zara* jako

extázi, charakteristickou pro modloslužebné obřady *avoda zara*, jež ji v době judských králů činily tak přitažlivou. Vtírá se totiž otázka, zda při zjevení Božího majestátu jedli a pili jen oni dva, nebo tak činili všichni vybraní synové Jisraele, protože tak tomu byli zvyklí z náboženských obřadů své doby.

Proč ale byli potrestáni jen Nadav a Avihu? V traktátu Eruvin 63a se proto praví: *Na místě, kde je profanováno Boží jméno, neprojevují úctu ani rabínovi. Raba řekl: Je před ním zakázáno (vyučovat halachu), a je hoden smrti, kdo tak činí. Není-li to v jeho přítomnosti, je to zakázáno, ale hoden smrti není. To jsme se učili od rabi Eliezera; rabi Eliezer říká, že synové Aharonovi nezemřeli, dokud nevykládali halachu před svým učitelem Mošem.*

Na hoře Sinaj, kde se neuctivě chovali před Bohem, na ně Bůh ještě ruku nevztáhl, ale když se zachovali neuctivě vůči svému učiteli, musili zemřít. Přitom k názoru, že si vykládali halachu podle Tóry, dospěl rabi Eliezer na základě rozboru textu. Poněvadž je přede všemi oběťmi onoho dne řečeno, že *synové velekněze Aharona dali oheň na oltář* (3M 1,7), a na tomto ohni byl pak spalován tuk obětí, *řekli: Z toho se učíme, že přestože oheň sestupuje z nebes, je příkazem, aby jej (na oltář) přinesl nějaký kněz jako předtím oni, a použili oheň při obětování kuřidla ve svatyni. Jenomže tato halacha, platná pro všední i sváteční obřady, nebyla platná pro onen zvláštní, osmý den jeho zasvěcení. A protože v přítomnosti svého učitele učili halachu, jak jim nebylo přikázáno, museli zemřít.*

K tomu gemara dodává: *Rabi Eliezer měl žáka, jenž v jeho přítomnosti vyučoval halachu, a rabi Eliezer řekl pak Imě Šalom, své ženě: Divil bych se, kdyby se dožil roku. Do roka žák zemřel a ona mu řekla: Ty jsi prorok! Řekl jí: Já nejsem prorok, ani synem proroka nejsem, ale tak mi bylo předáno: Každý, kdo učí halachu před svým učitelem, je hoden smrti.* Těžko tato slova číst bez vědomí souvislosti s údělem rabi Eliezera, před nímž jeho bývalí žáci určovali halachu, přestože zastával zásadně jiný názor, a dali ho na zbytek života do klatby, protože měli většinu a demokratická většina rozhoduje.

EFRAIM K. SIDON, vrchní zemský rabín

OSMÝ DEN

Parša *Tazria* začíná zrozením chlapce. „A osmého dne bude obřezáno maso jeho předkožky,“ praví Tóra (3M 12,3). Tento akt se nenazývá jen *mila*, obřizka, ale názvem daleko duchovnějším, „smlouva obřizky“. Proč se nejedná jen o příkaz, ale o znamení smlouvy mezi Bohem a námi? A proč osmého dne? A existuje nějaký vztah mezi zasvěcením svatostánku, miškanu, a obřizkou – když se obě události konaly osmého dne?

Rád bych citoval rozhovor mezi římským vládcem Tyranem Rufem a rabím Akivou. Rufus se rabína zeptal: „Či dílo je lepší, Boží, nebo lidské?“ Rabi překvapivě odpověděl: „Lidské.“ Rufus poukázal na nebesa a zemi – na to rabi Akiva opáčil, že stvořit něco takového je nad lidské síly, a požádal Rufa, aby dal jiný příklad. Rufus se ho pak zeptal: „Proč vykonáváte obřizku?“ Rabi Akiva odpověděl: „Věděl jsem, že se na tohle zeptáte. Proto jsem na počátku řekl, že lidské dílo je lepší než Hospodinovo.“ Zbytek příběhu asi znáte – Akiva ukázal Rufovi zrno a koláč a zeptal se, zda není chutnější dílo lidských rukou než syrové zrní. Poté se Rufus zeptal: „Když Hospodin žádá obřizku, proč nestvořil chlapce už obřezané?“ A na to rabi Akiva opáčil: „Hospodin dal Izraeli tento příkaz, aby nás zdokonalil.“ Zdá se vám jejich konverzace zvláštní? Ve skutečnosti má hluboký význam.

Tóra nám říká, že Hospodin stvořil za šest dní svět a sedmého dne odpočíval a prohlásil ho za svatý. Poslední, koho šestého dne stvořil, byli lidé – muž a žena. Dle učenců Adam a Eva zhřešili ještě téhož dne a byli vyhnáni z ráje. Ale Hospodin oddálil vykonání rozsudku, aby jim umožnil strávit šabat v zahradě Eden. Když den končil a lidé měli odejít do temného světa, Hospodinu se jich zželelo a ukázal jim, jak vyrobit světlo. Proto máme zvláštní havdalovou svíčku, která není jen na znamení konce šabatu, ale také počátku pracovního týdne se světlem, které nás naučil používat Hospodin. Osmý den je tedy dnem počátku lidské tvořivosti – lidské světlo je paralelou světla, jež Bůh stvořil prvního dne. Proto byl i miškan zasvěcen osmého dne a proto se v tento den provádí i obřizka. Je to den, kdy oslavujeme lidský podíl na stvoření.

(Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová.)

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách – duben 2017 – nisan–ijar

Staronová synagoga

31. 3.	pátek	večerní bohoslužba	19.14 hodin
1. 4.	sobota	VAJIKRA 3M 1,1–5,26 hf: Iz 43,21–44,23 mincha	19.00 hodin
		konec šabatu	20.23 hodin
7. 4.	pátek	večerní bohoslužba	19.24 hodin
8. 4.	sobota	ŠABAT HAGADOL – CAV 3M 6,1–8,36 hf: Mal 3,4–24; v Praze Jr 7,21–8,3; 9,22–23 mincha	19.10 hodin
		konec šabatu	20.35 hodin
9. 4.	neděle	úklid chámecu	
10. 4.	pondělí	půst prvorozených PŘEDVEČER PESACH večerní bohoslužba	4.34 – 20.20 hodin 19.30 hodin
		1. SEDER	20.20 hodin
11. 4.	úterý	1. DEN PESACH – šachrit mincha + maariv	9.00 hodin 19.40 hodin
		2. SEDER – SFIRAT HAOMER	20.20 hodin
12. 4.	středa	2. DEN PESACH – šachrit mincha a maariv	9.00 hodin 19.45 hodin
		konec 2. dne svátku	20.42 hodin
14. 4.	pátek	2. den chol haomed – večerní bohoslužba	19.36 hodin
15. 4.	sobota	ŠABAT CHOL HAOMED ŠIR HAŠIRIM; 2M 33,12–34,26 mf: 4M 28,19–25; hf: Ez 37,1–14 mincha	19.20 hodin
		konec šabatu	20.47 hodin
16. 4.	neděle	PŘEDVEČER 7. DEN PESACH večerní bohoslužba	19.39 hodin
17. 4.	pondělí	7. DEN PESACH šachrit	9.00 hodin
		mincha a maariv	19.40 hodin
18. 4.	úterý	8. DEN PESACH – šachrit MAZKIR	9.00 hodin 11.00 hodin
		mincha a maariv	19.55 hodin
		konec svátku	20.53 hodin
21. 4.	pátek	večerní bohoslužba	19.47 hodin
22. 4.	sobota	ŠMINI 3M 9,1–11,47 hf: 2S 6,1–7,17 mincha – perek 1	19.30 hodin
		konec šabatu	21.00 hodin
24. 4.	pondělí	JOM HA-ŠOA	
26. 4.	středa	1. den Roš chodeš ijar	
27. 4.	čtvrtek	2. den Roš chodeš ijar	
28. 4.	pátek	večerní bohoslužba	19.58 hodin
29. 4.	sobota	TAZRIA–MECORA 3M 12,1–15,33 hf: 2Kr 7,3–20 mincha – perek 2	19.45 hodin
		konec šabatu	21.13 hodin

V sobotu šachrit od 9 hodin. Každý všední den maariv od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

Ve všední dny šachrit v 8.30 hodin, mincha ve 14.00 hodin.

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu od 8.50 hodin.

Páteční večerní bohoslužby zde budou 7. 4. v 19.24 hodin a 21. 4. od 19.47 hodin.

1. den Pesach	úterý 11. 4.	ranní bohoslužba	8.50 hodin
2. den Pesach	středa 12. 4.	ranní bohoslužba	8.50 hodin
erev 7. den Pesach	neděle 16. 4.	večerní bohoslužba	19.30 hodin
7. den Pesach	pondělí 17. 4.	ranní bohoslužba	8.50 hodin
		večerní bohoslužba	19.30 hodin
8. den Pesach	úterý 18. 4.	ranní bohoslužba	8.50 hodin
	Mazkir		10.45 hodin

Bejt Simcha

Kabalat šabat každý pátek od 18.30 hodin.

...AŽ SI TEN PŘÍBĚH DOPÍŠE

Rozhovor s lingvistou a spisovatelem Jindřichem Tomanem



Foto archiv.

Profesor **JINDŘICH TOMAN** (nar. 1944 v Praze) studoval na FFUK germanistiku, roku 1968 emigroval do Německa (kde pokračoval ve studiu germanistiky a lingvistiky), v 70. letech pak odjel do USA (a věnoval se studiím lingvistiky, mj. u N. Chomského). Od roku 1987 žije trvale v USA a působí na katedře slavistiky na University of Michigan v Ann Arboru, kterou také po deset let vedl. Je autorem řady odborných publikací, česky mu vyšly práce *Knihy v českém kubismu* (2004); *Foto/montáž tiskem* (2009); *Příběh jednoho moderního projektu. Pražský lingvistický kroužek 1926–1948* (2011); *Jan Neruda a Židé (s Michalem Franklem, 2013)* a vydal také dvě sbírky svých původních textů – *Přechod Avarů k zemědělství* (2015) a *nejnověji Naháči jižních moří* (2016). *O strýci J. T. Jindřichu Heislerovi viz dřívější rozhovor* (Rch 4/2002), *ukázky z jeho prací viz Židovská ročenka 2006, 2013 a Rch 4/2015*.

Spousta Američanů má pocit, že s novým prezidentem skončil jeden svět a v tom novém je nic lákavého nečeká.

Amerika má prezidenta, kterého si zvolil „pracující lid“. Tenhle první dělnický prezident je miliardář, stejně tak jako mnoho z těch, kteří ho obklopují, takže uvidíme, jakou spásu těm pracujícím přinese. Zatím jsme viděli vedle vyvinuté fabulační schopnosti hodně velkopanského chování. Federálního soudce, který zablokoval jeden z jeho dekretů, označil za „takzvaného“ soudce, což je velmi neobvyklé – soudce je v americkém pově-

domí nezpochybnitelná autorita. Trumpovo zvolení má podobné důvody jako britský brexit. Lidé se bojí toho, co přináší globalizace, méně si ale uvědomují, že probíhá další technologická revoluce, zvláště v robotice. Tito lidé pak volí politiky, kteří nabízejí lokální řešení, protekcionismus a tak dále. Že z Ameriky unikají pracovní místa do ciziny, to není nic nového. Jenže, i kdybychom si představili, že Trumpovi se podaří přesvědčit firmy, aby neodešly třeba do Mexika, není jisté, zda se mu podaří je také přesvědčit, aby nepoužívaly roboty. Dnešní továrny vypadají úplně jinak než před deseti, nebo dokonce pěti lety. Jsou i megafarmy, kde jezdí po polích traktory, ve kterých nikdo nesedí – jsou dálkově ovládané specialisty ze vzdálených „velinů“ a funguje to na centimetr.

Ovlivnil nástup nové administrativy nějak univerzitní život?

Myslím, že změna administrativy způsobí, že budou seškrtnané federální zdroje a že státní univerzity budou dostávat méně peněz. Oslabeno bude zřejmě i základní veřejné školství. A mnoho z toho, co zní ekologicky, je také na odstřel.

Nedávno zasáhly některé americké židovské obce telefonní výhrůžky atentátů, došlo i u vás k nějakým protižidovským projevům?

U nás se objevily antisemitské, ale i vůbec rasistické nápisy, což je poprvé za těch třicet let, po která zde pracuji. Vedení univerzity se proti tomu vymezilo, i když podle některých ne dostatečně ostře. Do e-mailu jednoho kolegy, notabene experta na počítačovou bezpečnost, se naboural hacker a chvíli rozesílal antisemitské e-maily. A teď nedávno dostalo naše komunitní židovské centrum anonymní telefonáty – byla nutná evakuace. A to nemluvím o opakovaných případech agresivní antiizraelské agitace, např. minule na Roš ha-šana.

Jaká je situace bohemistiky v USA?

Bohemistika je malý obor. Já jsem vždycky trochu provokativně říkal, že nejvíc pokvete, když se jí podaří vyjmout z té bohemistické bubliny a dát jí širší perspektivu. Ve Státech je teď jen několik univerzit, kde se bohemistika provo-

zuje v akademickém smyslu: vedle nás je to Harvard, Chicago, Brown University (Rhode Island), Chapel Hill (North Carolina) a Austin (Texas). Čeština se ale učí jako jazyk na řadě jiných institucí. Je to zkrátka malý obor, který je závislý na politické situaci a přítomnosti různých významných osobností, „taháků“. Hodně dlouho nás určitě „živili“ Milan Kundera nebo Václav Havel...

A je teď někdo, kdo by byl takovým „tahákem“?

Myslím, že není. Ale něčemu se stále daří: v 90. letech jsem založil Czech Workshop, což je každoroční minisjezd původně určený doktorandům, kteří pracovali na disertacích s českými tématy. Workshop běží dodnes a plní svůj účel. Řada z těch, kdo tam byli jako studenti, jsou dnes profesori – například historici Chad Bryant nebo Benjamin Frommer, historička architektury Kimberley Elmanová, historik fotografie Matthew Witkovsky a další – a některé jejich práce jsou i přeloženy do češtiny. Bohemistika většinou kvete ve spojení s dalšími perspektivami: s feministickými a s židovskými tématy, a roste také zájem o témata spojená s reálným socialismem. Jinými slovy – nejsem pesimista, ale zeptejte se i mladších kolegů. A je tu ještě další linie: České velvyslanectví ve Washingtonu a České centrum v New Yorku dělají hodně nejen pro českou, ale i českožidovskou kulturu.

Jste znám jako odborník na avantgardní směry a lingvista. Jednu ze svých prací jste věnoval historii a společenským vlivům Pražského lingvistického kroužku. Vedl vás k této práci jen odborný zájem, nebo i sympatie k jeho hlavnímu představiteli, Romanu Jakobsonovi?

Byly důvody a náhody. Když jsem v 70. letech studoval na MIT, konalo se na Harvardu v roce 1975 setkání k 125. výročí narození T. G. Masaryka. Přednášeli mj. Jiří Voskovec a Roman Jakobson. Voskovec vzpomínal, jak se někdy v roce 1930 přišel Masaryk podívat na představení do Osvozeného divadla, což V&W nejdřív trochu vyděsilo, neboť se přece jen považovali za levici. O přestávce si je prezident pozval do lóže, ale tam jim řekl: „Chlapci, děláte to dobře.“ Velmi se jim ulevilo. A Jakobson vyprávěl, jak mu Masaryk řekl, že si nikdo nedovede představit ty „fotry“, co sedí

v parlamentu. Já jsem se Jakobsonovi přihlásil, a pak jsem ho často navštěvoval.

O čem jste si povídali?

Jakobson často vzpomínal na to, jaké to bylo v Brně a v Praze. Léta, která strávil v Československu, tedy od roku 1920 do roku 1938, považoval za nejšťastnější v životě. Stal se profesorem na univerzitě v Brně, byl známý a aktivní. V jistém slova smyslu patřil k budovatelům státu – s Československem se ztotožnil. Přišel v létě 1920 ze Sovětského svazu jako člen mise Červeného kříže a není pochyb o tom, že ta mise měla různá politická zadání. Jakobson v ní figuroval jako tiskový mluvčí a překladatel, ale do jaké míry se s jejím posláním identifikoval, těžko říct. Jisté je, že své rodiče již dříve „uklidil“ do Německa. Zájem odejít z Ruska určitě měl. Nebylo to neobvyklé – existoval fenomén ruského Berlína, kde začátkem 20. let „čekala“ řada intelektuálů na to, jak to v Rusku dopadne.

V knize píšete, s jakou nedůvěrou se zpočátku setkával, že ho lidé považovali za ruského špiona.

Jisté, psal se rok 1920, dominovala ideologie III. internacionály a světové revoluce. Jakobson se od počátku snažil zapojit do zdejšího vědeckého života, měl doporučující dopis od významného petrohradského jazykovědce Šachmatova. Někteří šli ale tak daleko, že tvrdili, že Jakobson, pro kterého Šachmatov napsal své doporučení, není týž Jakobson, který přijel do Prahy – skutečný Jakobson byl prý cestou zavražděn a to doporučení bylo zcizeno nějakým agentem. Jakobson nakonec z té mise odešel, či snad byl odejít, a už se do Moskvy nevrátil, čímž vzbudil pozornost československých úřadů, které nechápaly, proč tu vlastně je. Někdy čas ho sledovaly, v archivech jsem našel několik kuriózních záznamů tehdejších „sledovaček“. Měl různá přechodná zaměstnání, „západní“ doktorát obdržel na pražské Německé univerzitě a nakonec dostal roku 1933 smluvní, později plnou profesuru v Brně.

V knize o PLK zkoumáte i společenský a kulturní přesah této skupiny strukturálních jazykovědců.

Členové kroužku se podíleli na budování nové kultury, nové slavistiky a nového způsobu bádání: bylo to kolektivní bádání, navíc bádání v nadnárodní skupině a bádání plánované. Důležité také

bylo, že kroužek programově pěstoval kontakt s veřejností – jeho členové psali pro *Lidové noviny*, *Prager Presse* a jiné noviny a zastávali názor, že badatelé dokonce mají právo být slyšeni veřejností. Druhá stránka byla spojitost s avantgardou – Jakobsona poutalo blízké přátelství mj. k Jaroslavu Seifertovi či Vítězslavu Nezvalovi, který mu věnoval několik básní.

Zajímavé je i složení kroužku...

Kroužek absorboval jistou část ruské emigrace, ale na jeho činnosti se podíleli i zdejší čeští a němečtí akademici. A v rámci snahy o veřejnou činnost oslovil řadu spisovatelů. V kroužku najdeme i představitele pražské židovské inteligence, přednášel tu např. Otokar Fischer.

Prožíval Roman Jakobson nějak své židovství?

Jakobson představoval akulturovaného ruskožidovského intelektuála. Na podzim 1938, krátce předtím, než musel z Československa uprchnout, dokonce konvertoval k pravoslaví, což ale v situaci po Mnichovu nebylo nic výjimečného. V Americe, kam přišel v roce 1941, potom spolupracoval s Jidiš vědeckým institutem (YIVO), který vedl jeho přítel Max Weinreich. Přeložili tam i jednu Jakobsonovu přednášku o Saussureovi do jidiš – zní to hezky: *Sosir – der foter fun der moderner lingvistik*. Příkladem Jakobsonova zájmu byly české glosy ve středověkých hebrejských rukopisech. Jeho práce měla jistý hebraistický dopad, ale já tu vidím hlavně Jakobsona – českého patriota. Nejvíce ho zajímalo, že ve středověku byli v Praze Židé, kteří mluvili česky a dělali si české, ne německé poznámky. Je to model židovství, ve kterém se Židé orientují na dominující majoritní kulturu. Ta byla v tomto případě česká, ne německá. Programově přiznání k židovství v tom nevidím.

Na čem v současné době pracujete?

To se vracíme k hranicím bohemistiky. Jsem už poměrně daleko s knihou s židovskou tematikou období 19. století, zhruba let 1830–1870, která nejsou ještě tolik zmapovaná. Ale i tato mezera se mezitím zaplňuje – vyšla například velmi zajímavá monografie Martiny Niedhammerové o pražských židovských rodinách 30. a 40. let; dále existuje rozsáhlá práce Věry Leiningerové o právním postavení Židů v první polovině 19. století. Moje práce

se spíše soustřeďuje na literární a žurnalistické zdroje. Zaujaly mě například popisy pražského Židovského Města z 30. a 40. let, pocházející jednak od různých cestovatelů, kteří do Prahy přijížděli, nebo od židovských autorů, kteří v ghettu vyrostli. Skvělý je text od lékaře L. Weisela, v němž se nádhernými detaily popisuje život v Židovském Městě. Zajímavé jsou dobové popisy Starého židovského hřbitova, ale i strašlivá melodramata o zapovězené lásce mezi Židy a křesťany – většinou končí smrtí židovských dívek – nebo projekty česko-židovského sblížení, viz Siegfried Kapper. Zahrnuta je i kapitola o protižidovském pamfletu Jana Nerudy. Kniha by měla končit vznikem česko-židovství, ale to by asi chtělo většího odborníka. Snažím se spíše popsat představy o Židech v rámci agresivního českého nacionalismu, tak jak se například projevoval ve snaze počestit Prahu. Český nacionalismus ovlivnil pohled na Židy třeba u J. J. Kolára, u kterého se najednou ve hře *Pražský Žid* objeví postava vlasteneckého Žida, tedy Žida přivlastněného českým národním narativem, který nakonec zemře jako oběť svého vlastenectví.

Nedávno jste vydal svéráznou knihu *Naháči jižních moří, kterou tvoří jen poznámky pod čarou*.

Tak to je na rozdíl od předchozího projektu zásadní dezorientační literatura – velmi doporučuji. Je to pokračování mého *Přechodu Avarů k zemědělství*. Musím ale poznamenat, že se nejedná o nějakou literární hříčku. Vycházím ve vši vážnosti z toho, že poznámky jsou jistý druh komentáře – otázka je, k čemu. Text tam vidět není, takže si čtenář může vybrat: buď se ten text někde ztratil a zbyly jen komentáře, nebo tam vůbec nikdy nebyl, takže to jsou třeba komentáře k ničemu, nebo když už tam jsou jenom komentáře, tak to třeba znamená, že žádný příběh není a třeba ani být nemůže. Ale když má někdo pocit, že mu ty poznámky dávají nějakou kostru příběhu, tak ať si tam ten text-příběh dopíše.

Budou mít *Naháči* pokračování – komentáře ke komentářům?

Začal jsem psát knihu popisků k neexistujícím – nebo neviditelným? – obrazům, ale rychle se ukázalo, že to je něco úplně jiného, vůbec to nešlo. Takže to asi bude, jak říkáte, spíše kniha komentářů ke komentářům. Tahle cesta je už prošlapaná. ALICE MARXOVÁ

Heinz Tauber

POSLEDNÍ POUŤ MISTRA ROBERTA GUTTMANNA

Seznámil jsem se s Mistrem roku 1937. Byl to pro bratislavské vysokoškoláky bouřlivý rok. Rakouský frajtr, jemuž se podařilo získat zoufalé Německo pro pokus ovládnout svět, nabýval půdy i u nás. Mluvili jsme o golemovských nepokojích a slavili jsme skromná vítězství v prvním poschodí kavárny Astorie nad Suchým mýtem. V té době Mistr Guttmann již nepomýšlel na výpravu kolem hroutícího se světa. Světem mu byla pole a políčka kolem českých a moravských vesniček, jeho cestovní vášeň ho občas zahнала i do bouřlivé Bratislavy.

Kromě fyziologie jsem se tehdy potýkal i tak trochu s obohacením slovenského písemnictví, ale nebylo to nikterak tragické. Živil jsem se psaním hanebně honorovaných článků do kterýchkoli novin ochotných je otisknout a trávil jsem své dny v prvním patře kavárny Astorie, neboť to bylo místo, které spojovalo mladé lidi podobného osudu, nevládnoucí pozemskými statky. Většina z nich byla šťastná, když mezi ně zavítal Vlado Clementis a vyúčtoval s panem vrchním Oskarem týdenní poplatky za dodanou kávu nebo párek s křenem poskytnuté těm nejchudším. Chodil sem ostatně i mladý Viliam Široký, který místo příspěvku na kafe a párky nosil mezi studenty méně výživné řeči o věcech, kterým pravděpodobně sám nevěřil. Když se mi donesla zpráva, že se ve městě zdržuje Mistr naivního malířství Robert Guttmann, zaklapl jsem docela neuctivě učebnici fyziologie a jal jsem se cítit novinářem. Tehdy v prastarém baráku v Kapucínské ulici číslo 3 přebýval a provozoval svou živnost pan Mozes J. Mueller, vydavatel a šéfredaktor týdeníku s názvem *Všeobecné židovské noviny*.

Slíbil jsem panu šéfredaktorovi sólokapra. Určili jsme tomu zázraku celou třetí stránku z těch osmi, na nichž byl týdeník

tištěný. A začal jsem sledovat Mistrovy kroky. Bratislava roku 1937 byla velmi malým městem, každý znal každého, a i kdyby neznal, zjev Mistra nemohl uniknout nikomu. Čtu-li záznaky o životě Mistra – ať již v kratičké poznámce lexikonu, jejímž autorem je můj obdivovaný krajan Viktor Fischl, či v knize zmíněného epilogisty Pohribného *Rozinky a mandle*, která je krásným překladatelským dílem mého dávno zesnulého přítele Jakuba Markoviče, nebo co o něm psala paní Hana Volavková, matka Židovského muzea v Praze –, nacházím vždy

zmínku o tom, jaká to byla legrační figurka české bohémy, které se každý smál.

JEDINEČNÝ ZJEV

Přisahal bych, že ve mně již po prvním setkání vůbec nevyvolal veselost, spíše úctu k jeho schopnosti zcela přehlížet, co si svět o něm myslí a říká. V tu dobu mu již táhlo k šedesátce a nelze popřít, že to byl skutečně jedinečný zjev, docela jiný, než jak nám ho představuje jeden z jeho portrétů, na němž se objevuje Mistr tak, jak se sám viděl. Drobnému tělu vévodila v rozporu se všemi představami o proporcích neskutečně mohutná hlava. Kštice černá jako uhel, jen tu a tam propletena šedivou nití. Čela se kštice již nezmocnila, ale mohutná záplava neušetřila spánky a padala jako nesmělý vodopád na úzká ramena. Čelo krabaté, jako by se nikdy nepodařilo zapudit starosti nad tím, co se to vlastně s naším světem děje. Oči zapadlé do hlubin, leč vítězící leskem a nadšením, jako by se nad nimi nekupily mraky obav a starostí.



Robert Guttmann, foto z roku 1940.



Robert Guttmann: Autoportrét, 1927.

To nadšení jsem připisoval poznání, že i ten prapodivný svět září barvami, že je malebný a hezký. Dlouhatánský nos končící těsně nad horním rtem rozděloval obrovský knír, který se připínal k obličejí až někde nad spodní čelistí daleko vyčnívající, jako by chtěla všem zubařům tohoto světa dokázat: vidíte, i taková progenie je snesitelná a kašle na vaše stomatochirurgické umění. Domnívám se, že s tou anatomii nosu i čelisti něco nebylo v pořádku: Mistr mluvil nosem a každé sousto rozměňoval dlouho a nadšeně svou jedinečnou čelistí. Ostatně toho stejně moc nenamluvil ani nepojedl, neboť na světě je hanebně málo dobrodinců, kteří by se byli o to postarali. Dary těch několika dobrodinců se Mistr též odíval a šlechtil. Kdo však tvrdí, že v pozdních třicátých letech sázel na svou hlavu starý cylindr, lže. Naopak, byl to pravý umělecký klobouk, měkoučký, lemovaný širokou střechou, vlnovitě uhnětenou mnohými dotyky, neboť Mistr prokazoval úctu s hlavou obnaženou. Neopomenul ozdobit jedinečnost tohoto klobouku, správně po česku zvaného šlahpút, širokou stužkou barvy modré a bílé. Dokazoval tím, že tato barva není pouze bikolorou jeho srdce, ale i symbolem jeho oděvu.

A mluvíme-li o oděvu, nelze opomenout jeho žaket: nebyl sice na něj střížen, ale dobré jakosti, modrý jako letní noc a lemovaný černou sametovou bordurou.

A levý rukáv zdobila samozřejmě opět bikolora naděje a vzkříšení lidu izraelského. Tam, kde končil žaket – a končil dost hluboce pod pasem, téměř nad koleny –, začínala nádhera kalhot. Jelikož jejich délku nezkrátil žádný dovedný krejčí, varhanily se v mnoha záhybech, leskly se stářím a kartáčováním a dotýkaly se nakonec bot, jaké jsem od té doby neviděl. Docela jistě se nezrodily v žádné fabrice, nebyly to vlastně boty, nýbrž člunky. Nebylo nepravděpodobné, že se jich původní majitel zbavil jedině proto, aby poskytl úlevu Mistrovi při namáhavých pochodech a poutích, protože bylo známo, že mu železnice a automobily jsou trnem v oku. Tak ještě selský povoz tažený kravičkou nebo udřeným ko-

níkem, když únava překročila meze snesitelnosti.

MISTR NA CESTÁCH

Nutno však přiznat, že únava byla u Mistra jevem vzácným. Nejlépe mu bylo, když si to šlapal prašnými silnicemi lemovanými políčky, zde ječmen, tam pšenice, zde vysokánské tyče, které byly domovem chmelu. Lepší byl pohled na široké lány, kde se mořili utahaní pantátové a zpoceně dívky, někde dokonce panímáma, kolem které bylo plno batolat a vesele štěkajících psů-dobráků. Všude byl úsměv na rtech, který Mistr nedovedl zachytit, ačkoli jinak vrhal na papír vše, co lahodilo jeho zraku.

Možná, že vzpomínal na docela jiné obličejové měšťánské nafoukanců, kteří vládli pouze uměním pitvořit se a posmívat se. Modrobílá stuha vlála ze šlaphútu, načechraná veselým větríkem, vlála i z rukávu krásného žaketu a občas se tiskla k hrudi docela v blízkosti místa, kde bušilo Mistrovo srdce. Tu i tam bylo možné utrousit slovíčko o počasí, o úrodě, o slámě, která toužila po teple stodoly.

A Mistr šlapal a šlapal, pozastavil se někdy a někde, aby popil z hliněného džbánu pramenitou vodu, kterou mu nabízely ochotně natažené paže, někdy pojedl bramboračku okořeněnou česnekem, jindy zase kyselého mléka. A to bylo vlastně vše, co blažilo duši a čeho je zapotřebí, chce-li člověk být šťastný. O tom všem mi povídal Mistr, když jsme si sedli za kavárenský stůl v prvním patře kavárny Astorie nad Suchým mýtem v Bratislavě poblíž zdobeného zábradlí, jemuž se honosně říkalo balustráda. Přerušoval svou řeč dlouhými odmlkami, aby srkal vonnou kávu, uštědřenou panem vrchním Oskarem, nebo aby do ní namáčel přechutný bratislavský rohlíček, který nenamáhal bezzubou čelist.

Byl to poctivý novinářský dialog, který plnil třetí z osmi ubohých stránek *Všeobecných židovských novin* v Bratislavě. Interview ale zůstalo bez ohlasu a jeho účastníci – autor stejně jako zpovídaný – zapadli do propadlých dějin. V tom rozhovoru byly zaznamenány příhody typické pro zneuznaného génia: mučednický snášený výsměch, odmítá-

vé ohrnování různě formovaných nosů, nepochopení a – což je nejhorší – nezájem. Byly tam vzpomínky počínaje prvními uměleckými pokusy mladíka, který odmítl zelenou zástěru šenkýře a nemiloval proud budvaru, který vytékal z lesklých mosazných píp, a uchýloval se raději do rozpadávajícího se chlívku za šikmým hotýlkem pana otce.



Portrét Maxe Nordau, kolem 1930.

Tam prý dodnes dřímou spánkem Šípkové Růženky první nesmělé oleje, jimiž zvětšil Robert udupanou náves a veškeré živočišstvo, které se po ní pohybovalo: pyšně si vykračující kohouty, kteří vládli harémem nosnic, a kde dorů-



Zahradní restaurace Nebozízek, 1940.

stající dívky vyzvídaly na akátových listech, zda je jejich vyvolený miluje, zda jen drobet, zda ohnivě, nebo vůbec ne. I maloměstské uličky zachycovala tato díla, někdy dokonce vozovku vydlážděnou kočičími hlavami, po nichž drkotaly stejně selský povoz jako panský kočár.

Již tehdy však pronikaly do rodičích se umění motivy Robertovu srdci nej-

dražší: život Židů. Rodina kolem šábesového stolu, strnulé oči spočívající na pletenci zvaném barches a na svícnech, které poskytly útulek žlutým voskovicím. Byly to krásné svícny, avšak pohledy na nich spočívající byly smutné, jako by již pronikaly do neblahé budoucnosti. A pak již ovládla Mistra touha po silnici a po putování.

I o té překrásné pouti jsem se dověděl vše, co stálo za zaznamenání, o té pouti do Lán v předjaří roku třicátého sedmého.

DÁREK K NAROZENINÁM

Sluníčko bylo štědrější, nežli v tuto dobu bývá, suchá silnice lahodila obrovským podešvím Mistrova obutí. A zaklepání na kovaná vrata lánského zámku nebylo marné. Někdo pootevřel a Mistr vklouzl do nádvoří. A pak už nebránilo nic, aby byl vpuštěn do svatyně nehlídané samopaly, skrytými kamerami a neurvalými policajty. Bez doprovodu vkročil do pracovny starého pána. Ten se již nepodobal symbolu junáctví a vzpřímenosti na hřbetu ušlechtilého oře. Ruka odpočívala v černé pásce, a ač bezvládná, zůstala krásnou. Stejně krásnou jako dobré oči pronikající časem na cestě do věčnosti.

„A jak se daří. Mistře, a počasí nám letos přeje.“

I odpověděl Mistr: „Přeje, přeje.“ A přijme-li pan prezident uctivé blahopřání k narozeninám a obdiv a vše, co malý človíček může nabídnout bytosti týčící se do oblačných výšin?

„Zůstaňme hezky na zemi. Mistře, země je dobrá a nikdy nezklame.“

A pak ta chvíle rozpaků: neopovrhl by pan prezident skromnou pozorností, za níž se dárci bezmála stydí, kterou však podává upřímné srdce?

„Tož co by to mělo být, Mistře?“ zvidá starý pán a jeho oči jsou pojednou

docela blízké a usměvavé.

A umělecká mapa Mistrova odhaluje tajemství. Obraz samozřejmě není skvostně zarámován, ale tomu se dá konečně v prezidentské domácnosti odpomoci. A oba mužové sedící si naproti konečně vědí, jak pomíjející je vše, co se zdá skvostným a jak láska přetrvává věky.

„Tohle, pane prezidento, tohle.“

Oči starého pána se upírají na něco, co je zatím nepochopené: „Tisíceré díky, Mistře. A co by to mělo být?“

A téměř plačtivě zní odpověď: „No co by to mělo být, pane prezidente, co by to mohlo být?“

A starý pán zírá a zkoumá a snaží se poctivě rozluštit hádanku. „No tak mi pomozte, Mistře, vždyť víte, jak si Vás vážím.“

Mistr naklání ohromnou hlavu: „Ale to jste přece Vy, pane prezidente, Vy a nikdo jiný.“

A opět chvíle ticha.

„Teď se poznávám, tož teď se skutečně poznávám, mistře. Promiňte starým očím, které již nevnímají jako kdysi.“

Opět vládne pokojem slavnostní a od-pouštějící ticho. Pak se Mistr nakloní nad bezvládnou ruku starého pána, aby ji políbil. Téměř polekaně se kopčanský chasnik snaží ucouvnout. Nejde to, a proto prosloví něco, co se slavnostně i konejšivě a jakoby kajicně nese střízlivou pracovní: „Teď však, Mistře, Vaše dílo najde své místo: tamhle nad krbem, vedle knihovny, nedaleko pergamentu, jehož si nesmírně vážím. Je totiž popsán jednou z nejhezčích básní, které kdy byly napsány. Složil ji muž jménem Kipling a začíná slovy ‚Když‘.“

Léta později mě provázel profesor Benda, ředitel Židovského muzea v Praze, všemi budovami, kde veliká minulost českých Židů našla své útočiště. Pojednou jsem stanul v místnosti nepřilíš veliké, ale nesmírně vkusně zařízené, kde stěny zdobily náčrty, akvarely a olejo-malby, které by se nevnímavému oku zdály podivné. Vše na těchto zdech ná-leží do dosud nedocenené kategorie naivního umění. Byl tu nemalý kus život-ního díla Mistra Roberta Guttmana.

Bylo to počátkem 60. let, dobrých dvacet let poté, co tvůrce těchto děl vy-dechl naposled v polské zemi, v ghettu města Lodž.

V roce 1942 padla opona nad tolika cennými životy a zaniklo tolik děl zaslu-hujících si trvání, že si odchodu Mistra Guttmana nikdo nepovšiml. Až přišel nežidovský obdivovatel krásna profesor Benda, aby vztyčil pomník i Mistrovi umění naivního, leč ve své naivitě způsobílé přetrvat a vítězit.

Vypověděl jsem vám vše, co mi utkvělo v paměti při vzpomínce na Mistra nai-vity. Přechovával jsem to pro vás po celá ta léta, v nichž člověk pohřbívá tížďadost

a velké životní plány a získává něco mnohem cennějšího: smíření s osudem.

POSLEDNÍ POUŤ

Poslední pouť Mistra Roberta Guttman-na si nezaslouží, aby upadla v zapomně-ní. Mohla by to být poslední pouť celé naší generace.

V předjaří roku 1939 se nás sešlo několik – ne více nežli hrstka – mladých Židů v městě Brně, abychom po-rokovali o něčem, co se zdálo utopii. O budoucnosti v zemi, která okouzli-la Mistra naivního umění. Sión byl v dál-ce za mořem, ale sousedil tehdy již i s našimi sny a představami o životě v budoucnosti. Stalo se to v době roko-vání o návratu do Palestiny a na žád-



Muž s tefilin, 1940–41.

ném z těchto rokování Mistr Robert Guttman nechýběl. Seděl v hledišti, měl na kolenou svou obrovskou mapu a vrhal své myšlenky na papír – bůhví-co a bůhvíproč. Když jsme dorokovali, jakkoli bezvýsledně a neúčelně, rozešli jsme se a ta naše bratislavská skupinka nasedla na neduživou Pragu Piccolo, která zaskřípěla svým unaveným péro-váním a zarachotila hrozivě, než se s námi rozjela směrem na Břeclav.

Nebe bylo zatažené a silnice nepřá-telská. Minulo několik kilometrů, mlčeli jsme a hloubali. Najednou se na okraji silnice objevil stín, tmavý a smutný. Jeho temnost prorážela lehkou mlhou a mrholením. A jak jsme se tak řítili zá-vratnou rychlostí čtyřiceti kilometrů za hodinu, zjistili jsme, že na kameni sedí člověk oděný v tmavé sukno a o mlník je opřena lepenková mapa obrovských

rozměrů, jakou nikdo jiný kromě Mistra na tomto světě nevlastnil.

Mistrova hlava byla hluboce skloně-na do dlaní, jako by se modlil. Lehce prošedivělá kštice spadala na prsty a ko-lena ve varhanech kalhot sebou povážli-vě šhubala. Přiblížili jsme se krokem, pragovka dýchavičně odfrkovala a zra-ky všech byly upřeny na tragickou po-stavu na mlníku. Konečně jsem stál před tím mátožným zjevem, jenž drásal srdce až k nesnesitelnosti. Mistr. Na ko-lenou mu leželo zvláštní vydání jakých-si novin. Zvěstovalo palcovými písme-ny, že německá vojska obsazují Prahu...

Pozvedl jsem jedinečnou Mistrovu čelist a pohlédl do jeho očí. Kanuly z nich obrovské slzy.

Půl roku poté šlehaly plameny, jimiž hořel svět, k netečným nebesům.

Kirjat Jam, říjen 1991

* * *

Robert Guttman, narozený roku 1880 v Sušici, malíř, cestovatel a velký sionista, který se pěšky vydával na sionistické kongresy, včetně toho prvního v Basileji v roce 1897, patřil před 2. světovou válkou ke známým postavám. A to nejen v Praze, kde bydlel, ale doslova po celé tehdejší Československé republice, kterou mnohokrát, ponejvíce pěšky, procestoval od Aše až po Košice a podkarpatské Mukačevo. Mnoho jeho obrazů, které bývají ne zcela přesně označovány jako naivní, se ztratilo. Ale i ta část jeho díla, která se dochovala, přesvědčivě ukazuje, o jak zají-mavého a originálního tvůrce se jednalo.

Petr Chudožilov, český spisovatel žijící v Basileji, upozornil redakci na zají-mavou osobní vzpomínku Heinze Jakoba Taubera na Roberta Guttmana, kterou publikovalo exilové Právo lidu vydávané Jiřím Loewym v roce 1991. Otiskujeme její druhou polovinu na pří-pomenutí památky originálního umělce, od jehož smrti v ložském ghettu uply-nulo 14. března letošního roku už celých 75 let. A také na připomenutí památky Heinze Jakoba Taubera (1917–2008), autora knih Atlantida holičských Židů (Sefer 2003) a Můj přítel Monty a ti druzí (Sefer 2006). A také jako pozdní poděkování Petrovi Chudožilovovi, který byl s panem Tauberem v přátelských stycích a o vydání jeho knih se, podobně jako v případě tohoto článku, zprostřed-kovatelsky zasloužil. jđ

(Ilustrace © Židovské muzeum v Praze.)

JAKOBSON A TI DRUZÍ

Monografie o Pražském lingvistickém kroužku od J. Tomana

Ač je Pražský lingvistický kroužek (PLK) a jméno jeho spoluzakladatele jazykovědce Romana Jakobsona pojmem, málokdo by je asi ještě relativně nedávno dovedl zařadit do širších kulturních a politických souvislostí předválečného Československa nebo si pod teoriemi strukturální lingvistiky vybavil pozoruhodné osudy. Filologická studia před rokem 1989 se o Jakobsonovi a jeho spolupracovnících nezmíňovala, jejich význam zprostředkovávají zájemcům publikace vydávané nakladatelstvím Academia až zhruba v posledním desetiletí: Jakobsonovy vlastní přednášky z 30. let, které psal pro Masarykovu univerzitu v Brně (*Formalistická škola a dnešní literární věda ruská*) připravil roku 2005 rusista Tomáš Glanc; dopisy mezi Jakobsonem a jeho českými kolegy (V. Mathesiem, B. Havránkem, J. Mukafovským, B. Trnkou, J. Wengartem) vyšly pod názvem *Pražský lingvistický kroužek v korespondenci* roku 2013; Jakobsonovo bádání na poli hebraistiky přibližuje rozsáhlá kolektivní monografie *Kenaanské glosy ve středověkých hebrejských rukopisech s vazbou na české země* z roku 2015 a přednášky PLK vyšly souhrnně v publikaci *Pražský lingvistický kroužek v dokumentech* roku 2012.

Práci Jindřicha Tomana vydalo roku 2011 nakladatelství Karolinum a jedná se o (velmi zdařilý) překlad textu, který vyšel v USA pod názvem *The Magic of a Common Language, Mathesius, Jakobson, Trubetzkoy and Prague Linguistic Circle* již roku 1995 (MIT Press). Pro domácí čtenáře autor text upravil a doplnil postskriptem, v němž „autor pořádá interview sám se sebou“. Vědecký zájem mohl obohatit i o osobní vztah s Romanem Jakobsonem, kterého znal, na sklonku 70. a počátku 80. let se s ním setkával a rozhovory s ním se do knihy promítají. Fundovaná práce doplněná několikastránkovým seznamem pramenů a literatury je vstřícná i vůči méně jazykovědně soustředěným čtenářům. To-

man dle svých slov vytvořil jakési „album“, v němž může čtenář dle svých zájmů a erudice listovat a dle libosti setrvat u nejrůznějších projevů tohoto pozoruhodného seskupení a jeho doby.

VĚDCI A BÁSNÍCI

Kniha je rozčleněna do jedenácti okruhů s řadou podkapitol, zachycujících počátky Jakobsonovy vědecké dráhy v Rusku, ranou metodologii jeho jazykovědné práce. Ta se od počátku zaměřila na formální zkoumání živého současného jazyka a hlavně jazyka folkloru a dialektů, jeho vlivu na ruské autory, mj. Puškina, na vřazení „nesrozumitelných slov“, přičemž bádání zaměřené na strukturu „živé mluvy“ bylo chápáno jako cosi naprosto nového a avantgardního. Toman mapuje práci moskevských a petrohradských lingvistických sdružení a jejich nejvýznamnější představitele (a Jakobsonovy mentory a mladé kolegy).

Portréty modernistických básníků sdružených kolem petrohradské společnosti (OPOJAZ), jež vznikla roku 1916 a zaměřila se na výzkum básnického jazyka, dávají pocítit ducha před-revoluční a revoluční doby s jejím rozletem, usilovnou prací a posléze názorovými proměnami či odchodem na Západ, v případě Romana Jakobsona a knížete Trubeckého do Prahy.

Další kapitoly sledují bohatou lingvistickou činnost v „republice vědců“, v poválečné multikulturní Praze, již obohatili emigranti z Ruska a Ukrajiny, kteří spolupracovali s českými vědci a slavisty na pražské Německé univerzitě, a od roku 1926 činnost Pražského lingvistického kroužku. Zprvu fungoval jako diskusní skupina, posléze jako tým pracující podle kolektivního komplexního programu, přičemž Jakobson působil

jako místopředseda sdružení a jeho „stmelující síla“. Také v Praze (jako předtím v Moskvě a Petrohradu) se prolínala společnost vědců a avantgardních umělců: obě skupiny zavrhovaly představu jazyka jako jakéhosi „národního dědictví, které je třeba udržovat čisté“, a nacházely společnou „magii jazyka“, založenou mj. na představě jazyka jako systému s vlastními pravidly, který nelze ovlivnit ideologií. Jakobsona a jeho schopnost vědecké argumentace na obranu moderního pojetí jazyka si oblíbili čeští poetisté (a pozdější surrealisté) počínaje Vítězslavem Nezvalem, jeho zájem o svůj román *Marketa Lazarová* ocenil i Vladislav Vančura. Roku 1938 Jakobson svou odpověď v anketě uspořádané nedlouho po sovětské likvidaci avantgardního divadla V. Mejercholda zcela jasně vystoupil na obranu vědecké i umělecké svobody: „Patří k abecedním pravdám, v poslední době pohřbichu zapomínaným, naprostá nepřipustnost veškerých mocenských zásahů cenzurního a perzekučního rázu do vědecké a umělecké tvorby; pronásledování umělců pro jejich vědecký nebo umělecký směr je zločinem na kulturním pokroku.“

Pro svůj židovský a ruský původ a angažmá na obranu svobody patřil Jakobson po okupaci k těm nejohroženějším – z Československa odjel v dubnu 1939.

Na nádraží se s ním přišel rozloučit Jaroslav Seifert, který na tento okamžik vzpomíná ve svých pamětech: „Bylo to rozloučení krátké, ale tklivé. ‚Byl jsem v této zemi rád a byl jsem tu i šťasten,‘ řekl Jakobson. ‚A jestli tě

to potěší, řeknu ti, že se cítím Čechem a je mi smutno.“

ÚTĚK A KONEC

O tom, jak se Jakobsonovým na útěku z okupované země vedlo, vypovídá citovaný dopis Jakobsonovy manželky z roku 1945: „A my? Provizorní život zevně i zevnitř; před námi byla stále myšlenka naděje na návrat. Dočasné byty, šaty v kufrech, knihy v bednách, bedny v skladištích, ztráty při převozu ze země do země, hledání bytů, víz, míst na lodích a vlcích, přeučování z řeči na řeč, (pokračování na str. 19)



Setkání ruských lingvistů v Brně. Zleva R. Jakobson, N. S. Trubeckoj, P. Bogatyryov, N. N. Durnovo.

ON MALOVAL MRTVÉ PTÁKY

Rozhovor s malířem V. Pivovarovem o E. Steinbergovi

Při příležitosti výstavy malíře EDUARDA STEINBERGA (1937–2012) v pražském Domě U Kamenného zvonu jsme o osobní vzpomínku na tohoto umělce požádali



Viktor Pivovarov. Foto J. Daniček, 2017

malíře a spisovatele VIKTORA PIVOVAROVA, Steinbergova vrstevníka, kolegu a přítele. Jeho vzpomínání zachycuje nejen Steinbergovo rodinné zázemí, jeho osobnost a uměleckou práci, ale celou atmosféru neoficiálního uměleckého života v Moskvě ve druhé půli minulého století. K této atmosféře patřil i fakt, že ač většina protagonistů tehdejší modernistické scény byla židovského původu, jejich práci to z nejrůznějších důvodů neovlivňovalo.

Pane Pivovarove, odkdy jste se znal Eduardem Steinbergem? A poznal jste i jeho rodiče?

Znali jsme se z 60. let z Moskvy. Edik byl židovského původu po tatínkovi, po mamince byl Rus. Tatínek Arkadij Steinberg byl velice významný ruský básník, z okruhu Tarkovského staršího. Brzy poté, co se Edik narodil, ho Stalin poslal do gulagu. Když se vrátil, už nepřišel k rodině, už měl jinou ženu, snad se s ní seznámil v gulagu, snad potom, ale každopádně ho Edik znal velice málo. Po otci také moc nezdedil, ani zájmy, ani mentalitu, a navíc ho v podstatě neznal.

Všichni, kdo se vrátili z gulagu, byli nějak poznamenáni. Edikův otec nijak viditelně, to byl vysoký mužský, sebevědomý, sebestředný. Za Stalina byl dvakrát zavřený, a stejně nepřestal věřit těm komunistickým kravinám, kterým

věřil zamlada. Byl hodně asimilovaný, naprosto protináboženský, a to, že se Edik zajímal o pravoslaví, vůbec nedokázal pochopit.

Ale nejezdil za ním pak syn do Tarusu, kde Arkadij žil, když nesměl pobývat v Moskvě?

Ano, píše se, že první poznatky získal od otce v Taruse, ale nevím, jak to bylo, možná si to zpětně přibarvuje... Něco asi ano, ale v podstatě měl vůči otci od začátku konfrontační vztah, neklapalo to mezi nimi. Možná od něj pochytil, jak vypadá plátno nebo jak vypadají barvy, ale nemyslím si, že by ho tatínek uvedl do malířství.

To je zajímavé – v dokumentu na výstavě právě E. Steinberg říká, že za všechnu uměleckou a myšlenkovou orientaci vděčí otci...

Já si to pamatuju takhle, ale možná neznám detaily. Každopádně rozhodující pro něj byla matka – včetně zájmu o pravoslaví. S maminkou si byl Edik hodně blízký a po ní zdědil ruskou mentalitu, i sklon k alkoholu a takovému bújství, všechno měl po ní.

Takže Eduardův otec Arkadij byl básník, překladatel, i malíř?

Nebyl malířem profesí, ale maloval, a malířství i studoval ve Vchutemasu. Viděl jsem jeho obrazy, maloval staromistrovsky, naprosto úžasně! Jeho obrazů se zachovalo málo, ale je na nich vidět staromistrovská výuka, technika, všechno.

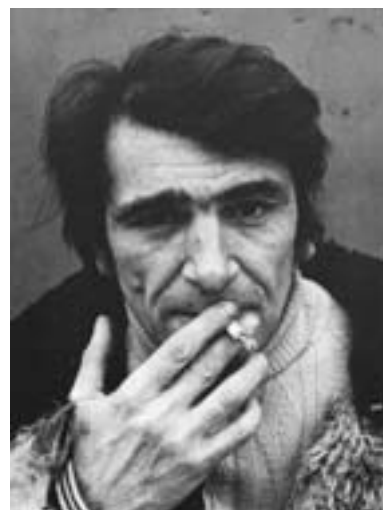
Největší vliv na Edika ale měl malíř Boris Svěšnikov, který také prošel gulagem a také žil v Taruse. On byl trochu starší než my. My jsme s Edikem přesní vrstevníci, on byl o tři měsíce mladší než já. Boris Svěšnikov byl zamklý, melancholický, uzavřený. I jeho věci byly nesmírně hloubavé, fantaskní... Svěšnikova poslali do vězení v poválečné vlně zatýkání jako studenta, obvinili ho, že připravoval atentát na Stalina a v táboře strávil od roku 1947 devět let.

Jeho rodina, tatínek, maminka, další příbuzní posílali celý svůj plat komandantu tábora, aby nemusel chodit na těžké práce a mohl pracovat jako noční hlídač. On pak po nocích maloval, neměl plátno, tak maloval na povlaky od polštářů. Hodně těchto věcí se zachovalo. Aby neusnul, pil

čufír, to je strašně silný čaj, celý balíček čaje na jeden hrnek. Čaj byl tak silný, že měl halucinogenní účinky, takže ty jeho kresby jsou takové zvláštní. Edik se s ním skamarádil a učil se od něj malovat.

A přišli jste v mládí vůbec do kontaktu s židovským světem?

Všichni kamarádi v Moskvě byli Židi nebo napůl Židi, to bylo až směšné. Ale všichni jsme byli úplně asimilovaní. Se starým židovským světem jsem přišel do styku, když jsem se seznámil s básníkem jménem Ovsej Driz. Psal jidiš a já se do něj zamiloval. Pořád jsem se k němu vracel, dvakrát jsem ho portrétoval, ilustroval jsem mu dvě knížky, které vyšly po jeho smrti. Driz psal hlavně básně pro děti. Básně v jidiš začal psát, ještě když byl v armádě, a posílal je do jediného jidiš časopisu, který tehdy byl, do *Sovietische Geimland, Sovětské vlasti*. A měl úspěch. A tak se po válce, někdy roku 1947, rozhodl, že z armády odejde a bude se živit jako básník a spisovatel. Jenže přišel do redakce toho časopisu, a kouká – ani jedna známá tvář. Všichni byli za mřížemi, nebo zastřelení. Tehdy – po válce, po holocaustu, po vši té hrůze – začala Stalinova anti-



Eduard Steinberg. Foto archiv.

semitská kampaň: zabili Solomona Mihoelse, zničili jidiš divadlo, zavírali a vraždili Židy. Takže Driz, ženatý a s dítětem, žádnou práci nedostal. Chodil po všech čertech, ale nikdo nechtěl zaměstnat Žida. Vzali ho až do dílny, k mramorščíkům, kameníkům, kteří pracovali s mramorem. Vyprávěl, že udělal schody pro Ústřední dětské divadlo, takže ty děti, pro které později psal nádherné básně, chodily po jeho schodech do divadla. Bohužel kameníci mají profesionální nemoc – alko-

holismus. A tak i když už mu pak vycházely knížky, už nemohl bez alkoholu žít a úplně se uchlastal.



Eduard Steinberg: *Kompozice*, 1978.

Steinberg Drize také znal?

Samozřejmě. A přes toho Drize jsme se mohli dotknout kultury malých židovských městeček, toho chagallovského Ruska, které už neexistovalo, protože všechna ta ukrajinská městečka byla za války zničená a nezůstal nikdo, nic. A Driz v tom vyrostl, takže o tom mohl psát, náměty jeho básní a pohádek byly židovské. Tohle byl můj kontakt s židovskou duchovností starých městeček a mně to strašně moc dalo. Pak jsem jeho knihy i ilustroval. Byly to takové tenké sešity, ale vyšly v nákladu 100, 150 tisíc, časem i 300 tisíc. Jinak ten židovský komponent byl v našem prostředí hrozně slabý. Z židovských autorů vycházeli jen klasikové, hlavně Šalom Alejchem. Ale všechno šlo hrozně obtížně a pomalu. Ani Babel dlouhou dobu nevycházel.

Jak byste nás provedl současnou pražskou výstavou Eduarda Steinberga?

Začínal – a to je vidět v prvním sále – impresionisticko-fauvistickými věcmi. Od začátku byl hrozně citlivý na barvu, na barevnost, měl blízko k Robertu Falkovi, známému poválečnému malíři, což byl také Žid, a Edikovy rané práce byly Falkem ovlivněné. Postupně se vypracoval dál, částečně pod vlivem Svěšnikova, a částečně pod vlivem dalšího židovského malíře, Vladimira Weisberga, který maloval bílé obrazy – bílé

akty, portréty a zátiší, především zátiší z bílých sádrových kvádrů a kuželů. A Edika ta bílá hrozně ovlivnila.

V Moskvě byl v 70. letech takový koncentrovaný metafyzický duch, neviditelný, ale přítomný spirit, který byl spojen s metafyzikou bílého. Bílou Edik chápal metafyzicky stejně jako Malevič – jako světlo, jako čistý prostor, nebo nic a prázdno. Tohle se spojilo s jeho zájmem o náboženství, a protože pravoslavní je považováno za religii svatého ducha a bílá byla podle Kandinského a jeho sémantiky barev považovaná podobně jako zlatá za sakrální barvu, tak Edik tohle všechno spojil a začal malovat zátiší v bílých odstínech. Tahle

zátiší byla velice výmluvná i tematicky – on maloval mrtvé ptáky, které nacházel v lese nebo na ulici, kameny, mušle, mrtvé předměty. Jeho celoživotně zajímala smrt. Včera jsem četl rozhovor s jeho ženou Galinou, a ona tam říká, že v Rusku je smrt důležitější než život. „Smrt má větší význam než život. Ruský člověk je více připraven na smrt než na život.“ Je to taková nekrofilská teorie, ale Steinberg takový byl. Všechno, co dělal, bylo o smrti, o mrtvých. Od prvních zátiší k jeho vesnickému cyklu.

Ano, ten na výstavě je.

Tenhle cyklus je na památku zemřelých vesničanů, se kterými žil ve vesnici Pogorelka u Nižního Novgorodu u řeky Vetlugy. To je úplný konec světa, nikdy jsem tam nebyl, ale Edik to tam miloval. Je tam Rusko jakoby nedotknuté bolševikem, sice úplně rozpadlé, ale krásné. Všichni naši kamarádi tam v 70. a 80. letech jezdili, koupili tam za babku domy, i Kabakov tam jezdil. Edik si tam koupil chaloupku jako první a trávil tam léto. Vždycky se

tam úplně změnil, stal se z něj venkovan – oblékal se jako vesničani, mluvil jako oni, celé dny seděl u řeky s rybářským prutem, celý se v tom prostředí, v té přírodě, rozpouštěl. To byl jeho svět.

Další sídlo bylo v Taruse na řece Oka, a to je malinké, ale kulturní centrum. Žila tam spousta umělců, kteří nesměli žít v Moskvě, Cvětajevová, Paustovskij, Mandelštamová a další. Bylo to izolované, ale díky těm lidem velice významné místo.

Takže Edik se tematicky zajímal o svět mrtvých, ale zajímavé bylo, že postupně začal používat i mrtvý jazyk.

V jakém smyslu?

Používal jazyk suprematismu, geometrickou abstrakci, kterou vynalezl Kazimír Malevič někdy za první světové války, a ten jazyk byl v 70. letech už naprosto mrtvý. Tyhle geometrické formy to je muzeální jazyk! Ale spojení mrtvého jazyka a tematiky smrti daly u Steinberga dohromady živý produkt. Velice krásný, velice vznešený výsledek. To je zázrak, ale se v umění stává.

Ta výstava U Kamenného zvonu je moc zajímavá.

Vždyť on byl vynikající! A to tam zdaleka nejsou jeho nejlepší věci. Postrádám tam třeba jeho zátiší s mrtvými ptáky, která



Sedící (zleva) G. Manevich-Steinberg, J. Chaluppecký, Viktoriia Kabakova, stojící: V. Jankilevskij, V. Pivovarov, E. Steinberg, I. Kabakov, Moskva 1977.

byla úžasná. Mimochodem dvě z nich, malinké obrázky, jsou v Národní galerii – ale v depozitářích, kde je nikdy neuvidíme. Edik byl hodně pilný. My jsme si na živobytí vydělávali ilustracemi, hlavně pro dětská nakladatelství. Edik ne – ten jenom maloval. Způsob jeho práce byl staromistrovský – denně stál u stojanu
(pokračování na straně 19)

NEJCENNĚJŠÍ, CO MÁM

Ukázka z knihy Jany Herrmannové, vydané v nakladatelství Sefer

Kdykoliv jsem se tatínka zeptala na domov, upřel své velké tmavé oči do dálky a zvolna, jako když se kamsi propadá, závažně opakoval ono: „Táta s mámou byli *moc* hodní... a teta Kohnová byla *strašně moc* hodná.“

Tvořil tu větu pomalu, vážně a s důrazem, byla napěchována citem, ale víc už k ní nedodal.

Ale kdysi musel povídat spoustu věcí, protože jak by mi maminka mohla vyprávět, že měl tatínkův děda na Lipnici statek a kluci tam k němu jezdili. Vozil je na koních a posílal pro ně bryčku a přátelil se s hostinským Inwaldem, u nějž bydlíval Hašek, který tam házel do uhláku popsané listy o Švejkovi, když se mu zrovna nezdály.

Tatínkův dědeček se jmenoval Sigmund a později žil v Praze, kde mu platily děti apanáž. Jeho syn Robert zatím vystavěl vilu pod Barrandovem v Hlubočepích, opustil Eliščinu (teď Revoluční) třídu a s dospělým tatínkem jezdil po světě nakupovat a objednávat látky. A když se chtěl mladý tatínek dostat z obchodní cesty domů tak, aby mohl ještě ve čtvrtek večer navštívit s maminkou kavárnu Metro na Národní, navedli s bratrem šoféra, který měl v Praze taky holku, aby se brzy po obědě zadíval starostlivě na šéfa a zeptal se, jestli mu nic není. Dědeček řekl, že se cítí akorát, ale přece jen ho to zneklidnilo, poposedal a natáčel k tváři zrcátko na předním skle.

„Co čučej pořád, co na mně maj?“ mračil se na šoféra, který ho účastně sledoval. „Viděj snad něco?“

Šofér zakroutil hlavou, ale zapřená starost mu hleděla z očí.

„Tak si to nechaj,“ zlobil se dědeček a stáhl si ukazovákem oční víčko. „Nemám nažloutlý bělmo?“ ptal se tatínka a ten odpověděl: „Jen trochu.“ Děda si starostlivě ohmatl játra a žlučník.

„Jednu chvíli jako by byli nákej brunátnej,“ vysvětlil šofér. „Ale to už je v pořádku.“

„Nic není v pořádku!“ křikl dědeček. „Obrátěj a jedem domů!“ Od dědečka

jste mohli mít všechno na světě, ale nesmělo se mu o to říct přímo, jinak se zlobil a dělal potíže.

Obě sestry, vdaná Františka s Marií, byly dcery Davida Kohna a Kateřiny Upřimné z Vodňan, kde si tatínek jako malý kluk, měšťsky oblečený Pražák, připadal vždycky nóblesněji; později se za to styděl.

A měl i bratrance, sestřenky, strýce Josefa, Gustava, Ludvíka... A babička Franci sedala s dámami v kavárně Boulevard na Václaváku a teta Hedva zas otvírala náruč a volala: „Wilíček... Wil-

ly... přišel můj nejmilejší! – Zdeněček! Toho mám nejradší!“

Poslouchala jsem rozzářeně a vrtěla hlavou v údivu. Ze všech jsem znala jen strýce Bedřicha.

„Odříkanýho největší krajíc,“ vzdychala babička a točila klikou od mlýnku. „Vždycky jsem běžela zavřít okno, když šli kolem, a teď mi řve zblízka do uší.“

Zasmála jsem se, mák padal do talíře a já jej prosypávala cukrem.

„No jó,“ přikývla, „tvůj táta už s nimi pak nechodil, ten už byl v Liberci,“ zamyslela se. „A Zdeněček byl z nich nejtišší.“

„Jak to zas?“ sekla jsem lžící. „Jakej Zdeněček?! – A kdo teda dělal ten rámus pod okny, když ne tatínek?“

Babička odšroubovala mlýnek od stolní desky a dala zbylý mák zpět.

„Béďa a Jiřík,“ řekla a rozhlédla se. Matka v kuchyni nebyla.

„Bejvali čtyři... A ty svině je zabil.“

Tak jsem se v jedenácti letech dověděla, že jsem z půlky Židovka. Proto byli tak divně nedostupní všichni ti lidé kolem tatínka.

Odhrujuji zelené větve a polorozpadlou pěšinou se prodírám k žulovému podstavci. Hromada knih se na něm vzpíná do výše. Hřbety jsou zaklesnuty do sebe, jedna rozevřená leží nahoře. David Kohn... Kateřina... je tam zapsáno.

Stírám prach z hebrejského nápisu a dva bílé oblázky, které mě studí v dla-

ni, pokládám mezi knihy, ty posly humanismu, zdroje citu a moudrosti.

Jako by zkameněly hrůzou a pohrdáním. Za trest, že byly málo účinné.

Marie Kohnová

Františka

Robert

Synové Zdeněk, Jiří

Problém posledních dvou byl, že se nestihli oženit. Zvláště starší Jiřík měl k záchráně blízko. Jeho árijská snoubenka se už dávala slyšet, že po čtyřleté známosti by snad měli pomýšlet na sňatek. „Jenomže kdo si nás teď, holka, veme?“ ptal se Jiřík a vesele šilhal na kamarády.

Smál se i v pracovních táborech. Aspoň na dálku to tak vypadalo.

„O Jiříka se nebojte – ten vydrží všechno,“ s údivem četl můj sňatkem chráněný tatínek na válečné postkartě z okupovaného Polska a psal o tom rodičům do Terezína. Odpověď přišla z Birkenau s žádostí o chléb s cibulí. „Není zde příležitost získat to, Zdeněk ať se drží, kde je,“ sdělují příkázanou němčinou v povolených pár řádcích (Franziska H., geboren 1885, Arbeitslager...).

Ani k životu příležitost nebyla, tahle zpráva byla poslední.

Zdeněk však nemá vliv na to udržet se v Terezíně, jak utajeně matka varuje, a odeslán transportem z ghetta míří na východ. Jiřík se z pracovního tábora (Georg H., Rambertow bei Warschau) dostal do vyhlazovacího tábora Treblinky, jejíž pece s neúprosnou pravidelností polykají denně systematicky tisíce lidských těl.

Odtud se dopisnice již neposílají.

Z transportu přežívá jen pár jedinců vybraných pro službu v táboře; na vyprahlé půdě potácejí se mezi obrovitými haldami svršků po zavražděných. Potácejí se čím dál rychleji, kdo při práci neutíká, je zastřelen.

V hlavách vězňů však postupně sílí myšlenka uniknout z inferna přísně utajeného mezi borovými lesy a podat světu zprávu o apokalypse. Příležitost chybí. Vzpouza může být jen sebevraždná.

Druhého září 1943 Treblinka přesto vybuchne plameny. V požáru, chaosu křiku a střel nezdočný Jiřík startuje německý nákladák a s osádkou vězňů vyjíždí ven branou lágru. Krátká euforie v duši řidiče.

Pak hlídka v strážní věži namíří, střelba vůz zastaví, muži v panice vyskočí a utíkají k lesu. Na holé pláni jsou dobře



viditelní; těch, co běží, je stále méně. Pár metrů před cílem zasáhne esesácká kulka Jiříka; zůstává ležet a jeho tmavé, humorné oči se svírají bolestí.

Nad táborem je tmavě rudá zář.

Treblinka končí, vězňové s ní, množství katů se zachrání.

Můj mladý tatínek zatím zděšeně hledí na postkartu z Oswiecizmi-Birkenau s razítkem „Antwort nur in deutscher Sprache“.

„Děkujeme za balíčky povolené 2x týdně, které v pořádku obdržíme. Jsme zdraví,“ sdělují mrtví rodiče, „a myslíme na vás, děti. Potřebujeme cibuli, chleba a špek. Herzliche Grüsse und viel Dank, Kinder. Vater.“

Příjemce Johann Gürig, stálo v levém rohu nahoře, geboren 10. 6. 1908.

Tatínek zmateně obracel lístek v dlani.

„Byl to jasně podvod.“

„Ale nebyl, vždyť napsal své jméno.“

„Podepsal se ‚otec‘. A já nebyl jeho syn.“

„Ten jeho šel rovnou do plynu, to je fakt. To měl napsat tam?“

„Víš, jak těžko se shánělo jídlo? A já měl své rodiče.“

„Už asi ne. A ty jeho tam skončili taky. Kam měl psát?“

„Tu adresu jim vzal... Moji.“

„Bože můj! To je morálky! V peklu. – Bylo mu třicet šest a nechtěl zhebnout!“

„Janičko, nech tatínka. Nevidíš, že...“

„Třeba by mu to pomohlo přežít!“

„No to určitě.“

„Nemluv na něj už! Nech ho!“

„Hele, ty chytrá, my tenkrát nevěděli to, co víme teď. My netušili, jak to tam vypadá.“

„No... to říkali nacisti po válce taky.“

„Evžene, pusť ji – nech ji bejt! Vždyť jí něco uděláš... Mlč, Jano, prosím tě!“

Se strýcem Bědou a tatínkem, zhodnocenými spojením s čistou rasou, norimberské zákony otálely až do ledna roku 1945, takže byli zase brzy zpátky, dokonce nezhubli víc než o šestnáct kilogramů.

Ještě stačili utéct před tyfovou náka-

zou, jenže co to bylo za útěk v dubnu čtyřicet pět, lidi se už tak moc nebáli a ani je nepráskli, málem nebylo komu.

Jejich nejmladší bratr Zdeněk, zesláblý dlouhým pochodem v krutém mrazu z Osvětimi směrem na západ, kope a nabírá ztvrdlou zem ve vzdáleném Eisenachu, střádá síly a chystá se také přežít.

Tatínek se strýcem ve vlakové soupravě hlídají očima pána, který si je divně prohlíží, a když vlak jede tunelem, přeběhnou do druhého vozu. S tajenou radostí sledují, jak se za okny střídavě míhá krajina směrem ku Praze. Konečně vjíždějí do Masarykova nádraží, klapot pražců se zastaví a nohy bývalých vězňů se rozbíhají pražskou ulicí. Německý kápo se přestává švihát do holínek a přemítavě se zastaví před Zdeňkem, jenž se zemleně opřel o krumpáč. Usoudí, že už nemůže pracovat, vytrhne mu ho, a zatímco se otec se strýcem vítězně objímají s manželkami, pětadvacetiletého muslimana s ním utlouká k smrti.

Vlastně hned nezemřel. Ležel tam živý ještě do večera.



Autorka s otcem po jeho návratu z Terezína.

Podotýkala jsem pak nezdárně v dospělosti, že tatínek strávil čtrnáct dní v koncentračním táboře, čtrnáct dní jako o dovolené, pár víkendových dnů.

Byla jsem značně rozmazlená Židovka. Jen se tak narodit dřív. (...)

Vidím mrtvého dědečka v zahradě hlubočepské vily, jak se zaujatou tváří kráčí po dlaždicové pěšině a vytahuje železnou roletu garáže, před prahem dveří babičku a opodál mladé strýce.

Zdeněk ve vycházkovém obleku uchopí zahradní kolečko a temperamentní Jiřík to provází komickou gestikulací, jako by uváděl Bustera Keatona. (A nyní se, vážení přátelé, společně zasmějme bratrově výstupu ve veselé scéně „Zdeněk a pracovní nástroj – dva znepřátelené subjekty“.)

Teriér Mitschuka s kolii Dolly si hraji s mladým tatínkem, po stěnách domu šplhají úponky vinné révy a Bedřich

ukazuje na hrozen, který objevil v jižní stěně.

V pokoji se zatemněnými okny si pak společně připíjejí, aby život byl lepší anebo alespoň zůstal, jaký je – nikoho ani nenapadne, že by se vláčel s ruksáčkem k Veletržnímu paláci, vždyť přece neubližují, jsou dobří a veselí, jsou s nimi dívky, které si nestačili vzít, a teď už to nestihnou, předpisy mluví jasně, ale každý má dobrou náladu a nevěří úřední řeči.

Což takhle za rok, milánkové, až se Zdeněk za lístky své milé, které posílal častěji než jednou měsíčně, dostane z ghetta na celu terezínské pevnosti, až se Jiří v hluboké noci pokrade z Terezína, aby políbil svoji dívku Boženu, a zaplatí za to transportem na východ. Jo, holka, kdo si nás teď vezme? – Smrt... ačkoliv je nám dvacet jedna, ačkoliv je nám dvacet pět...

Promítačka tiše bzučí za našimi zády, plátno na stěně je hanbou bleďé a my vidíme, že i mírný Zdeněček se odvázal. Plavným pohybem cosi předvádí, kmitá rukama a pak pěstičkou stylizovaně buší do stolu... Jiřík naň namíří ukazovák, zavěsí na nás smolné oči a zvedne sklenici k přípitku...

Pak vše pohltní tma.

„Nemůžete to zaostřit?... Prosvětlit?“ znějí zmatené výkřiky.

Myslím, že je to to nejcennější, co doma mám.

*Jana Herrmannová (*1940) s humorem i s nostalgií zaznamenala historii své rodiny. Málokde se setkáme s tak přesvědčivým a v nejlepším slova smyslu zábavným zachycením atmosféry padesátých a zejména šedesátých let minulého století a jejich pokračování. Rodina Herrmannových, skládající se z české maminky, židovského otce a jedné dcery, se kterou to rodiče nemají lehké (a v širším slova smyslu i z příbuzenstva z obou stran), je navzdory převážně polemické debatě, která v ní neustále probíhá, soudržná a nedělitelná. Kniha je mimo jiné vyprávěním o tom, že všichni někam patříme a že i přes všechny nesnáze a někdy i pohromy je dobré žít. I když toto není vždycky lehké.*

Vydalo nakladatelství Sefer v roce 2017, 240 stran, fotografická příloha, pevná vazba. Doporučená cena 290 Kč, v redakci 250 Kč.

KRÁL ŠACHU, BARÓN A BANKÁR

O osudoch šachistu Ignáca Kolischa



Prvá polovica 19. storočia a najmä občianske a politické výdobytky revolučných rokov 1848–1849, znamenali pre život židovského obyvateľstva Rakúsko-Uhorskej monarchie turbulentné obdobie, plné zásadných zmien, rúcajúcich storočia trvajúce konvencie a tradície. Výnimkou nebol ani dopad na bratislavskú židovskú komunitu.

Až do začiatku jozefínskych reforiem bolo geto na úpätí bratislavského hradného kopca hlavným centrom uhorského Židovstva. Posledné desaťročia 18. storočia priniesli úpadok mocenského a hospodárskeho vplyvu miestnej komunity, ktorý vyvrcholil v rokoch 1783–1784 presťahovaním inštitúcií hlavného mesta Uhorska do Budína. Vedúce postavenie bratislavskej židovskej komunity však nezanklo úplne. V tom istom období, predovšetkým vďaka autorite rabínskej dynastie Sóferovcov, došlo k posilneniu vplyvu miestnej ješivy. Vďaka progresívnym členom komunity sa paralelne rozvíjali aj rôznorodé reformné snaženia. Zjavným úspechom haskaly bolo v roku 1820 založenie reformnej základnej školy, tzv. Primärschule, ktorá nahrádzala tradičný chéder a rozširovala výučbu aj o svetské predmety. Práve v tomto období sa v rozpätí len niekoľkých rokov narodilo v dnes už neexistujúcom gete viacero osobností, ktorých sláva ďaleko presiahla hranice vtedajšej monarchie. Ich mená sú však dnes zväčša zabudnuté.

VRODENÉ VLOHY

V apríli uplynie 180. rokov od narodenia jednej z nich – Ignáca Kolischa. Narodil sa 6. apríla 1837, ako tretie zo šiestich detí Karola „Kaufmana“ Kolischa a jeho manželky Reginy, rod. Herzberg. Rodina Kolischovcov pochádzala z moravského Mikulova, kde jeden z jej príslušníkov, Jošua Hirš Kolisch, pôsobil ako obchodník, známy filantrop a spoluzakladateľ jednej z prvých škôl pre hluchonemé deti v Rakúsko-Uhorskej monarchii.

Samotné detstvo Ignáca Kolischa je zahalené z veľkej časti rúskom tajom-

stva. Je však známe, že sa v roku 1841 stal žiakom Primärschule a že sa roku 1845 Kolischovci sťahujú do Viedne. Tam sa Ignác ako jedenásťročný zapisuje na prestížne akademické gymnázium, ktoré sa pre svoju liberálnu atmosféru neskôr stáva preferovanou vzdelávacou inštitúciou židovských študentov. V tom čase však musel patriť medzi prvých Ži-



Význační židovští šachisté (zleva doprava): 1 Alexandre, 2 Horowitz, 3 Löwenthal, 4 Kolisch, 5 Gunsberg, 6 Janowski, 7 Lasker, 8 Tarrasch. Uprostřed: Zukertort a Steinitz při utkání v New Yorku 1886.

dov, ktorým štúdium na tejto škole bolo umožnené.

Ignác sa vyznačoval nespochybniteľným lingvistickým nadaním. Postupne popri rodnej nemčine a určite aj základov jazyku jidiš hovorí maďarsky a francúzsky, rusky a plynulo komunikoval v taliančine a angličtine. V roku 1850 zomiera jeho matka. Útechou je pre Kolischa štúdium, zamerané predovšetkým na matematiku. Najneskôr vo veku 17 rokov sa prvýkrát zoznamuje so svojou celoživotnou vášňou – šachom.

Kolisich preukazuje pre túto „kráľovskú hru“ vrodené vlohy, ktoré však začal intenzívne rozvíjať asi až v roku 1857. Jedným z jeho prvých vážnych súperov bol Carol Hamppe, ktorý bol v danom období považovaný za najsil-

nejšieho viedenského šachistu. V spoločnom súboji Kolisch porazil tohto vysoko favorizovaného súpera s prekvapivou ľahkosťou a to napriek zjavnej hráčskej neskúsenosti. V tomto roku sa asi prvýkrát stretáva aj s jedným zo svojich hlavných šachových rivalov, pražským rodákom Wilhelmom Steinitzom a je zaznamenaná aj jeho šachová partia s ďalším Pražákom, Leopoldom Epsteinom, otcom neskôr nobilitovaného, významného viedenského bankára Gustava Epsteina.

TERST, JANOV, PARÍŽ, ANGLICKO, RUSKO

V závere toho istého roku sa Kolisch rozhodol cestovať. Jeho prvou zastávkou bol Terst, kde tesne zvíťazil v šachovom súboji s miestnym šampiónom Mandolfom. Kolischova „obet dámy“ sa považuje za jednu z najgeniálnejších kombinácií, aké sa kedy na šachovnici odohrali. Reprodukcia tejto hry bola následne publikovaná skoro vo všetkých dobových šachových periodikách. V Terste však zostáva len krátko a začiatkom roku 1858 odchádza do ligúrskej metropole Janova, kde sa rok živí ako obchodník a príležitostnou hrou šachu si zlepšuje svoj reálny príjem. V dôsledku vzrastajúcich nepokojov medzi Sardínskym kráľovstvom a Rakúskom odchádza asi na jar roku 1859 do Paríža. Sám Kolisch na svoj príchod do mesta spomína: „Hneď po príchode, nestrácajúc ani minútu, som išiel rovno do Café de la Régence (...) kde som sa rozhodol vyzvať najsilnejšieho francúzskeho hráča, slávneho Harrwitzu.“ Café de la Régence bola v tom čase považovaná za Mekku svetového šachu a Daniel Harrwitz bol bez pochýb jedným z najoslavovanejších svetových šachistov. Následná Harrwitzova blesková prehra sa stala senzáciou.

Kolisichova finančná situácia nebola v tom čase napriek nespochybniteľným úspechom v šachu veľmi ružová. Z tohoto dôvodu začína hrať, ako to bolo vtedy bežné, o peniaze. Stal sa profesionálnym hráčom. V roku 1860 sa mu podarí v jedenástich zápasoch remizovať s ďalším šachistom svetového mena, Nemcom Adolfom Anderssenom a plánovaný súboj so slávnym Paulom Morphy, ktorý bol považovaný za neoficiálneho majstra

sveta, stroskotal údajne len na tom, že tento Američan z New Orleansu odmietol hrať o vypísanú peňažnú odmenu 500 britkých libier.

V máji toho istého roku Kolisch odišiel do Anglicka, kde napriek začínajúcim zdravotným problémom, ktoré ho potom sprevádzajú po celý život, úspešne čelil niekoľkým z najlepších anglických hráčov svojej doby. Úspechy pokračovali v septembri 1860, keď si Kolisch odniesol prvú cenu z turnaja Britskej šachovej asociácie v Cambridgi.

V roku 1862, keď Kolisch podnikol cestu do Ruska, sa stretáva s grófom Grigorim Kuševom-Besborodkom, spisovateľom, filantropom a prezidentom šachového klubu v St. Peterburgu, s ktorým sa zoznámil ešte počas prvých šachových hier v Café de la Régence v Paríži. Gróf, ktorý bol očarený mladíkovou osobnosťou, jazykovými znalosťami a nespochybniteľným šachovým nadaním, zamestnal Kolischa ako osobného tajomníka a ubytoval ho vo svojom sídle, kde štyri roky pred tým hostil francúzskeho spisovateľa Alexandra Dumasa. Kolisch však prišiel do Ruska predovšetkým hrať šach. Ako prvý zahraničný šachový majster vôbec sa zúčastňuje šachových súbojov na ruskej pôde. V nasledujúcich partiách hladko zdoláva majstra Il'ju Šumova a s vynikajúcim šachistom – princom Sergejom Urusovom, hrdinom krimskej vojny a blízkym priateľom spisovateľa Leva Tolstého, ukončil hru remízou.

AKO TIGER

Vyvrcholením Kolischovej kariéry profesionálneho hráča šachu, ktorá trvala iba osem rokov, bol III. medzinárodný šachový turnaj, ktorý sa uskutočnil pri príležitosti Svetovej výstavy v Paríži v roku 1867. Tu Ignác Kolisch dokázal presvedčivo poraziť najlepších šachových hráčov svojej doby – hráčov veľkosti Winawera, Neumanna, de Vereho, de Riviérehu a predovšetkým neskoršieho prvého oficiálneho šachového majstra sveta Wilhelma Steinitza. Práve táto prehra, stála v pozadí skrytej nevraživosti oboch hráčov, ktorá trvala až do konca ich života. Mnohí šachoví experti pokladali Kolischa za silnejšieho hráča, akým bol už spomenutý pražský rodák Steinitz. V každom prípade však bol považovaný za vzrušujúcejšieho šachistu a to

vďaka svojmu agresívnemu a riskantnému hráčskemu štýlu. Ďalší významný šachový matador tých čias Johannes H. Zuckertort hru týchto šachových veľánov charakterizoval nasledovne: „Kolisch je ako tiger, ktorý skočí po vašom krku, zatiaľ čo Steinitz je vreckár, ktorý vám ukradne pešiaka a ponechá si ho.“ Iní o Kolischovi hovorili, že hrá podobne ako Morphy veľmi pomaly, z cieľom unaviť svojho protihráča. Počas parížskeho turnaja, v ktorom bol vedený ako „hráč z Pressburgu“, vyhral Kolisch 20 duelov, dva prehrál a v dvoch súbojoch remizoval. Cenou za víťazstvo mu bola vzácna váza zo sévreského porcelánu v hodnote 4000 frankov a 500 frankov v hotovosti, ktoré Kolischovi osobne odovzdal francúzsky cisár Napoleon III. Na základe tohto znamenitého a presvedčivého víťazstva niektorí šachoví experti dokonca s odstupom niekoľkých rokov Kolischa pasovali za prvého – aj keď neoficiálneho majstra sveta.



Náhrobek Ignáce Kolische. Foto autor.

KRIZA A FINANČNÉ AKTIVITY

Bez ohľadu na toto sklamanie došlo po parížskom úspechu v Kolischovej kariére ku kríze. Prestal hrať priame zápasy a turnaje. Robil však aj výnimky. Hneď v nasledujúcom roku sa opäť vo Viedni zúčastnil simultánnej hry s tromi protihráčmi, pričom počas celej hry mal zaviazané oči. Hra sa stala mediálnym a spoločenským magnetom. Posledným z troch súperov tejto hry totiž nebol nikto iný ako predseda viedenského šachového klubu a jeden z najbohatších ľudí tej doby, bankár Albert Salo-

mon von Rothschild. Kolisch sa s Rothschildom poznal podľa všetkého už skôr a určite mal aj dobré osobné vzťahy s jeho bratom Alphonsom, ktorý viedol parížsku pobočku rodinnej banky. Tento šachový zápas však bol vo vzťahoch s Rotschildovcami zásadným medzníkom. Podľa rozšírenej dobovej anekdoty to bol práve Albert, ktorý vyčítal Kolischovi podnikateľský talent a so zámerom skryte podporiť jeho finančné aktivity, ponúkol Kolischovi hrať partiu o peňažnú odmenu 1000 britských libier, to bolo vtedy viac ako dvojnásobný príjem anglického štátneho úradníka.

Kolisch partiu vyhral a vďaka štedrej podpore bankárskej rodiny rozbieha vlastné finančné aktivity. V Paríži zakladá burzový a zmenárenský podnik Messenger de la Paris a behom nevídane krátkej doby sa z neho stáva nesmierny bohatý človek. Požičiava úverové peniaze dokonca aj španielskej kráľovskej rodine a v rodnom Uhorsku je okrem iného spolumatiteľom stavebnej spoločnosti pre severné Uhorsko, ktorá realizuje mnohé významné infraštruktúrne stavby, prevažne na území dnešného Slovenska. Finančne sa Kolisch podieľal aj na vzniku Nitrianskej úverovej banky, ktorej je kľúčovým akcionárom a členom správnej rady. Vo Viedni zakladá peňažný ústav Börsen-Sindikats-Kasse, ktorý prečkal dokonca veľké finančné zemetrasenie spôsobené krachom na viedenskej burze v roku 1873. Na pozadí všeobecnej paniky a prepuknutej cholerovej epidémie sa v tom istom čase odohral vo Viedni šachový turnaj, kde Ignác Kolisch vystupoval popri cisárovi Františkovi Jozefovi I. a barónovi Albertovi Rotschildovi ako jeden z hlavných sponzorov tohto podujatia.

Okrem uvedeného turnaja vo Viedni sponzoroval niekoľko ďalších, významných šachových podujatí, vrátane turnaja v nemeckom Baden-Badene v roku 1870. Tu zastával funkciu sekretára organizačného výboru. Ďalším členom výboru bol už vtedy slávny ruský spisovateľ Ivan Sergejevič Turgenjev. Kolisch na tomto turnaji predstavil významnú, novú koncepciu organizácie šachových podujatí, čím sa zaslúžil o polozenie moderných pravidiel tejto hry tak, ako ich poznáme ešte aj dnes. (pokračovanie na str. 18)

VEŘEJNÉ ČTENÍ JMEN OBĚTÍ HOLOKAUSTU

Jom ha-šoa v českých městech a obcích

Ve třinácti městech a obcích České republiky se v **pondělí 24. dubna** uskuteční již 12. ročník připomínkové akce Veřejné čtení jmen obětí holokaustu – Jom ha-šoa. Jádrem akce je čtení jmen jednotlivých žen, mužů a dětí, kteří byli během druhé světové války pronásledováni, vězněni a zavražděni na základě nacistických rasových zákonů. Čtení jmen se koná na veřejných prostranstvích, většinou na náměstích nebo dalších centrech společenského života a jsou na něj zváni všichni obyvatelé České republiky i její návštěvníci bez rozdílu jazyka, náboženství a kulturního zázemí. Celorepublikovou záštitu nad akcí převzal ministr kultury, pan Daniel Herman.

PŘEČÍST JMÉNA SVÝCH BLÍZKÝCH

Každý, kdo přijde, obdrží seznam několika jmen se stručnými osobními údaji obětí (jméno a příjmení, datum narození a místo smrti). Jména může každý přečíst do mikrofónu podle svého uvážení, tempa a rozpoložení. Je samozřejmě možné přinést si vlastní seznam a přečíst jména svých blízkých. „Tohle spousta lidí chce, ale pak kvůli dojetí ta jména nahlas vyřknout nedokážou,“ říká ředitelka Institutu Tereziánské iniciativy (ITI) Tereza Štěpková.

Seznamy připravuje ITI na základě údajů z Databáze obětí, kterou vytvořil a spravuje. Velká část údajů je dostupná na portálu www.holocaust.cz. Jména obětí jsou vybírána s ohledem na místo konání – tedy například v Sušici se čtou jména lidí, kteří zde před svou deportací žili, ale zároveň se všude čtou jména obětí ze seznamů všech, kdo byli vězněni v Terezíně, v Letech u Písku a Hodoníně u Kunštátu a v dalších nacistických koncentračních táborech mimo území dnešní České republiky. „Na požádání rádi připravíme osobní seznamy,“ říká T. Štěpková. Máte-li zájem, napište na e-mail: database@terezinstudies.cz, a to nejlépe do 14. dubna, aby pracovníci ITI stihli vaše informace zpracovat a váš seznam připravit.

KNIHY A MATERIÁLY

V rámci akce účastníci dostanou zdarma informační brožuru. Motto letošního ročníku zní „Od čísel ke jménům – od jmen k příběhům“ a brožura pro rok 2017 shrnu-

je dostupné zdroje informací o holokaustu, radí, jak se v nich orientovat, a zabývá se i tím, zda a jak lze zkušenosti z dokumentace židovských obětí šoa využít v dokumentaci obětí romského holokaustu.

Ke čtení je možné se připojit kdykoli v jeho průběhu, ale pokud se někdo na čtení necítí, nemusí. Může se setkat s pamětníky, a také s osobnostmi našeho kulturního a společenského života. Z tradičních návštěvníků akce v Praze jmenujme například Tomáše Töpfera, Táňu Fišerovou a Věru Roubalovou. Lze také nahlédnout do publikací týkajících holokaustu, které institut vydal: především do *Tereziánských pamětních knih*, ale i dalších materiálů (na místě lze knihy i zakoupit). V Praze se čtení bude



Jom ha-šoa na náměstí Jiřího z Poděbrad, duben 2016.
Foto Eliška Waageová, ITI.

již podruhé konat na náměstí Jiřího z Poděbrad a zájemcům zde budou k dispozici pracovníci Institutu TI, kteří rádi zodpoví veškeré dotazy k tématu.

MÍSTA A ČASY KONÁNÍ

Akce začíná ve všech místech společně ve 14 hodin a končí individuálně: **Brno:** Moravské náměstí, 14 až 17 hodin; **Blatná:** Tř. J. P. Koubka, 14 až 15 hodin; **Havlíčkův Brod:** Havlíčkově náměstí, 14 až 16 hodin; **Klatovy:** u pomníku obětem holokaustu na souběhu ulic Randova a Denisova, 14 až 16 hodin; **Kolín:** Karlovo náměstí, 14 až 16 hodin; **Kosova Hora:** synagoga Kosova Hora, 14 až 15 hodin; **Kutná Hora:** Městská knihovna v Kutné Hoře, 14 až 16 hodin; **Liberec:** náměstí Dr. E. Beneše, 14 až 15.30 hodin; **Olomouc:** Horním náměstí, 14 až 16 hodin; **Plzeň:** Smetanovy sady, U branky, 14 až 17 hodin; **Praha:** náměstí Jiřího z Poděbrad, 14 až 17 hodin; **Sušice:** náměstí Svobody, 14 až 15.30 hodin; **Ústí nad Labem:** piazzetta před Hraničářem, 14 až 15 hodin. **(tš, am)**

KRÁL ŠACHU, BARÓN A BANKÁR

(dokončení ze str. 17)

BARÓNSKY TITUL A NOVINY

Dňa 14. apríla roku 1881 stojí Ignác Kolisch na vrchole svojej životnej kariéry. Sasko-Meiningenské knieža Juraj II. mu udeľuje barónsky titul. Dokonca aj tento akt sa nesie v znamení šachu. Kolischov barónsky erb, ktorého reprodukcia je uložená v Thüringisches Staatsarchiv v Meiningene, zdobí šachovnica a šachové figúrky veže a koňa.

Ako cudzincovi mu je umožnené užívať barónsky titul aj vo Viedni, kde sa rozhodne usadiť už natrvalo. Spolu s manželkou Irmou, rod. Rajsz, si kupujú krásnu vilu Felix v noblesnej štvrti na Kahlbergu, ktorá sa čoskoro stane miestom stretávania tzv. lepšej spoločnosti. Ku Kolischovým blízkym priateľom patrili v tom čase okrem iných jeho niekdajší mecenáš barón Albert Rothschild, knieža Karol von Braunschweig a predovšetkým známy advokát a neskorší francúzsky prezident Jules Grévy, všetko vášniví šachisti.

V roku 1884 rozvíja Kolisch ďalší zo svojich talentov a zakladá viedenský denník *Wiener Allgemeine Zeitung*, ktorý sám aj rediguje a kde pod pseudonymom Idek aj uverejňuje radu vydarených fejetónov.

O rok neskôr je však jeho meno zatiahnuté do tzv. Hassanovej aféry, ktorá otriasla viedenskou vyššou spoločnosťou. Kolisch sa stal podľa všetkého obeťou podvodu, napriek tomu jeho meno značne utrpel. Táto udalosť stála na začiatku záverečného obdobia v živote Ignáca Kolischa, kedy ho postupne jeho hráčske šťastie začalo opúšťať. V októbri 1888 je nútený noviny *Wiener Allgemeine Zeitung* predať a tento neúspech značne a natrvalo zhoršuje jeho dlhodobý zlý zdravotný stav.

Ignác Kolisch – fenomenálny šachista, matematik, novinár, lingvista, ktorý sa z pomernej chudoby bratislavského geta vypracoval na vrchol európskeho spoločenského a finančného sveta, zomrel bezdetný po dlhšom zdravotnom trápení, o piatej hodine večer, dňa 30. apríla 1889 vo Viedni. **TOMÁŠ STERN**

(Uvedený text je zkrátenou verzí textu, jenž je súčasťou autorovy pripravovanej publikácie s pracovným názvom *Who was who. Židovské osobnosti vo víre slovenských dejín*. První díl vyjde příští rok.)

S PIVOVAROVEM O STEINBERGOVI

(dokončení ze strany 13)

svátek nesvátek, pracoval. Ještě než mohl vystavovat a než se seznámil s pařížským galeristou Bernardem, chodila do našich ateliérů spousta lidí, cizinců – diplomatů, novinářů a levně naše obrazy nakupovali. Pak se ty obrazy rozešly po celém světě.

Jaký byl Steinberg jako člověk?

Já se do něj hned zamiloval, on byl šarmantní, hrozně útulný, i u něj v bytě a v ateliéru vypadaly všechny věci nesmírně esteticky. Váš Čechy by to nepřekvapilo, protože tady ty umělecké ateliéry vypadají hrozně krásně jako umělecká díla, ale v Moskvě to bylo neobvyklé. Byli také hodně pohostinní – na to všichni, kdo Steinbergovy znali, vzpomínají. I když byla doba těžká, vždycky nabídli něco k jídlu, vždycky byl čaj. Scházeli jsme se tam denně – Edik, Ilja Kabakov, já, Eduard Goročovskij, Vladimír Jankilevskij a ještě pár lidí. Bydleli jsme na okraji města, ale ateliéry jsme měli v centru a po práci jsme šli ke Steinbergovým, povídali jsme si o všem možném.

Steinbergovi byli spojnicí ještě s dalšími dvěma světy – se světem disidentství a se světem pravoslaví. S disidenty nás spojovali jejich velice blízcí přátelé, spisovatel Felix Světov a jeho žena Zoja Krachmalnikovová, to byli za Brežněvovy éry známí disidenti, kteří byli vězněni. To byli úžasně stateční lidé. A je zajímavé, že disidentství zdědila i jejich dcera – také se jmenuje Zoja Krachmalnikovová a patří teď k nejnámějším obráncům lidských práv v putinovském Rusku. Nedávno u ní udělali domovní prohlídku, asi deset policajtů k ní vtrhlo a prohlédávali jí byt.

Vy jste se neřadili k disidentům?

My byli bohéma. Tak to řekl básník Sapgir. My jsme se samozřejmě zajímali o politiku, ale disidentství pro nás bylo příliš úzké. Sovětští disidenti to byli v podstatě ti samí sovětské lidi, ale naruby. Umělci byli svobodnější. Takže náš svět bohémů se v tom malinkém bytě seznamoval jak s disidenty, tak s pravoslavím. Pravoslaví nám představoval další jejich blízký kamarád, který Steinberga nesmírně ovlivnil. Jmenoval se Jevgenij Schiffers (říkal, že je napůl

Němec a napůl Armén) a byl původně divadelní režisér. Tuhle profesi opustil, práci neměl, pracovala jeho manželka. On seděl doma a četl spisy svatých otců. Stal se velkým znalcem patristické a duchovní literatury přelomu 1. a 2. století, a my ho vídali v podstatě denně.

Tenhle Schiffers byl hodně zvláštní, pro mě osobně nepřijemný, a zajímavá epizoda se odehrála, když v roce 1977 přijel do Moskvy Jindřich Chalupecký. Navštěvoval naše ateliéry a Kabakovovi mu udělali večírek – přišlo na něj asi dvacet lidí, seděli jsme u dlouhého stolu. Chalupecký něco vyprávěl o umění a na jednou se na opačném konci stolu postavil Schiffers a strašlivým hlasem zařval na Chalupeckého: „V hospoda našeho, Jesusa Krista, veríš?“ Chalupecký se nechal vyprovokovat, ani nemrknul, nepohnul se a pokračoval v hovoru.

Z téhle návštěvy existuje jediná fotka, právě u Steinbergů v bytě. Je na ní Kabakov s tehdejší manželkou Viktorií, Edik s Galinou, já, Jankilevskij a Chalupecký. Chalupecký pak vymyslel, že my budeme jezdit do Prahy a čeští malíři do Moskvy a jako prvního pozval právě Steinberga. Ale jemu to ruské úřady nedovolily, tak přijela jeho manželka. Ale Edikovi pak Chalupecký uspořádal výstavu a dopisoval si s ním.

A jak se Eduard Steinberg dostal do Francie, do Paříže?

On se v 90. letech seznámil s pařížským galeristou Claudem Bernardem, který poznal, že Edikovy věci jsou dobré, a začal je prodávat. Edik zbohatl. Pak od konce perestrojky žil částečně v Paříži, ale to jsme se už nevídali, naše vztahy skončily. Nepohádali jsme se, ale ono říká se, že každý člověk má projít trojím pokusem – ohněm, vodou a slávou. Slávu málokdo zvládne tak, aby se nezměnil. Dokud jsme nemohli vystavovat, byli jsme si všichni rovni. Pak se během dvou tří let stal z Ilji Kabakova světový umělec. A to ne každý překousnul. Edik a Galina měli vždycky sklony k neskutečným fantaziím a vymysleli, že Kabakova vynesla ke slávě nějaká mafie. A protože jsem Ilju hájil, že si tu slávu zaslouží, že je opravdu nejdůležitější ruský umělec, tak tu mafii přišli i mně. Ne že bych byl přímo jejím členem, ale že ji prý bráním. Mě to přestalo bavit. Ale pořád jsem ho měl hrozně rád a dodnes ho mám rád. Byl to krásný člověk a bylo mi s ním moc dobře.

ALICE MARXOVÁ, JIŘÍ DANIČEK

JAKOBSON A TI DRUZÍ

(dokončení ze strany 11)

z prostředí na prostředí, a lidi, lidi, lidi všech zemí, povah, oborů, osudů; setkávání a loučení, zdvihání kotev sotva spuštěných, útěk z Norska pěšky s Němci v patách, zatčení a zabití přátelé v té zemi, napětí ve Švédsku, záchrané kře tisíců, zase celý rok chození po konzulátech a legacích, akrobatické pokusy odjezdu, potápěné lodi, obléhaná rejdářství, a zase německá prohlídka na Atlantiku, a konečně neuvěřitelný pocit svobody a klidu s minami na dosah ruky, a pak po všech stránkách překvapující Amerika. Roman skrz to všechno s aktovkou pod paží a dlouhými vlasy sváděl denní boj o pozice pro lingvistiku a pro sebe – přednášení mnoha jazyky na mnoho témat *ex cathedra*, práce přes noci, ale jeho strašlivě vyčerpávaná energie se vždy záhadně obnovovala...“

Činnost PLK ukončila druhá světová válka a poté sovětizace Československa. Jakobson se uchýlil v USA, nejprve v exilové univerzitě Nová škola v New Yorku, kde roku 1943 založil Newyorský lingvistický kroužek, a později, když už bylo jasné, že se do Československa vrátit nemůže, na Harvardově univerzitě a na Massachusettském technologickém institutu. Československá lingvistika se dostala zcela do vleku sovětských a marxistických norem a třídní podstaty společnosti a z Jakobsona se na dlouhá léta stal úhlavní nepřítel „kosmopolita“, a ze strukturalismu „ideologická zbraň k dezorientování vynikajících příslušníků levé inteligence“.

Shrnutím krátkého vývoje PLK až k jeho úplnému zániku roku 1951 kniha končí. Tento stručný nástin však dokáže přiblížit jen nejhrubší kostru publikace, která věcně a přitom poutavě zachycuje společenskou a vědeckou strukturu PLK, jeho kořeny, předchůdce, hlavní představitele a množstvím citátů z vědeckých prací a uměleckých děl dokládá kulturní souvislosti předválečného Československa a spoustu jedinečných faktorů, které se v práci kroužku prolínaly. (K tématu viz též rozhovor s JT na str. 6–7.)

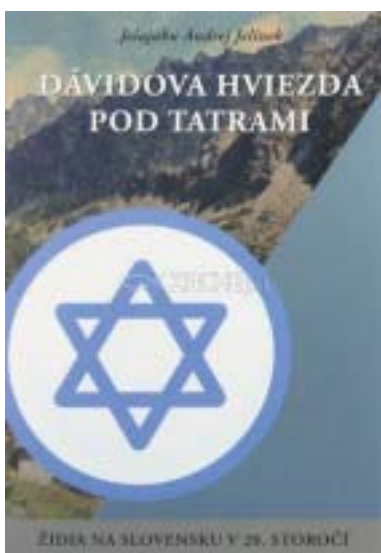
ALICE MARXOVÁ
(Jindřich Toman: *Příběh jednoho moderního projektu. Pražský lingvistický kroužek 1926–1948. Z angličtiny přeložil Vladimír Petkevič. Roku 2011 vydalo nakl. Karolinum v Praze. 348 stran, obrazová příloha. Dop. cena 330 Kč.*)

ZOMREL JEŠAJAHU ANDREJ JELÍNEK

(16. 7. 1933 – 21. 12. 2016)

Koncom kalendárneho roku 2016 nás dostihla smutná správa – Andy Jelínek už nie je medzi živými.

Narodil sa roku 1933 v Prievidzi, kde strávil aj mladosť. Ako školopovinné dieťa prežil obdobie holokaustu a v kri-



tickom období deportácií sa skrýval aj s rodičmi v horách. Domov sa vrátili až po oslobodení. V roku 1949 sa spolu so svojou rodinou vysťahoval do mladého štátu Izrael, kde prežil väčšinu života. V rokoch 1951–1953 slúžil ako vojak v izraelskej armáde, po návrate do civilu študoval históriu na Hebrejskej univerzite v Jeruzaleme a neskôr na Indiana University v USA, kde bol v roku 1963 promovány. Špecializoval sa na všeobecnú a modernú históriu židovského národa. Jeho hlavným pracoviskom bola Ben Gurionova univerzita v izraelskej Beer Sheve (Ben-Gurion University of the Negev), ale študijné, výskumné a prednáškové povinnosti ho viedli ku kratším aj dlhším pobytom na viacerých miestach v Izraeli, Európe (hlavne na nemeckých univerzitách) či v USA (Colorado University, University of Minnesota).

Profesor Jelínek bol ženatý. Mal dve dcéry a syna, ktorý tragicky zahynul vo veku 22 rokov. Táto tragédia hlboko poznačila posledné obdobie Jelínkovho života.

Jazykové vybavenie profesora Jelínka bolo obdivuhodné. Popri „domáciach“ ja-

zykoch (slovenčina, maďarčina a nemčina), hovoril a písal aj hebrejsky a anglicky, no „nestratil“ sa ani v niekoľkých ďalších jazykoch. Tomu zodpovedala aj bohatá publikačná činnosť. Venoval sa predovšetkým histórii slovenského Židovstva v 19. a 20. storočí. Žiaľ len menšia časť jeho tvorby vyšla po slovensky. Z pomedzi mnohých štúdií a knižných publikácií treba v prvom rade spomenúť monografiu *Dávidova hviezda pod Tatrami. Židia na Slovensku v 20. storočí*, ako aj štúdiu *Židovské náboženské obce na Slovensku v 19. a 20. storočí a ich spoločenské postavenie*. Pod názvom *Židia na Slovensku v 19. a 20. storočí* vyšli dva zväzky jeho štúdií. V odborných historio- grafických prácach sú často citované monografie *The Parish Republic: Hlinka's Slovak People's Party, 1939–1945* a *The Carpathian Diaspora, The Jews of Subcarpathian Rus' and Mukachevo, 1848–1948*. Popri histórii slovenského Židovstva sa zaujímal aj o nemecko-židovské vzťahy v 20. storočí.

Profesor Jelínek nikdy nepretrhol svoje väzby na Československo a aj po dlhých rokoch strávených v cudzojazyčnom prostredí si uchoval korektnú spisovnú slovenčinu a temperamentnú maďarčinu, ktorú by mu mohol závidieť aj sám György Danicschek Úr. História slovenského Židovstva bola Jelínkovou srdcovou záležitosťou a jeho osobné príspevky do tejto problematiky sú nezastupiteľné.

Odchodom profesora Jelínka stráca slovenské Židovstvo svojho dobrého priateľa, sympatizanta a žičlivca. Ostala po ňom rozsiahla publikačná činnosť, ktorá bude zdrojom nielen pre odborníkov, ale aj pre každého záujemcu o pohnutú históriu Strednej Európy v nedávnej minulosti.

Češ' jeho pamiatke.

jf

ZEMŘEL MEČISLAV BORÁK

(31. 1. 1945 – 15. 3. 2017)

V polovine března zemřel po krátké vážné nemoci profesor Mečislav Borák. Od devadesátých let minulého století se výrazně zapsal do povědomí širší veřejnosti svými významnými studii a přednáškami, ve kterých se mimo jiné věnoval i historii židovské komunity v České republice, a to především v regionu severní Moravy a Slezska. Profesor Borák – přá-

teli zvaný Míťa – se narodil v roce 1945 ve valašské Růžďce, vystudoval publicistiku na pražské Univerzitě Karlově a od sedmdesátých let pak pracoval ve Slezském muzeu v Opavě a posléze v opavském ústavu akademie věd. Po roce 1989 začal přednášet na Ostravské univerzitě, Univerzitě Palackého v Olomouci a na Slezské univerzitě v Opavě.

Svou badatelskou činností věnoval zprvu historii národnostních vztahů regionu v době nacistické okupace, odbojové činnosti v době druhé světové války a politickým represím komunistického režimu v 50. letech. To ho logicky přivedlo i ke studiu problematiky židovské komunity. Zabýval se tzv. retribučním soudnictvím, arizací a konfiskací židovského majetku, ale také osudy Čechoslováků, kteří se ocitli v gulagu, nebo oběťmi masové vraždy v polské Katyni v r. 1940, pocházejícími z Těšínska. Byl ale také novinář a scenárista, podílel se



Profesor Mečislav Borák. Foto archiv.

především na tvorbě dokumentárních filmů. Jeho kniha *Transport do tmy* je věnována osudu prvního transportu Židů do Niska. Krátkodobě působil i v Jad vašem v Jeruzalémě a ve Wiener Library v Tel Avivu. Byl stálým spolupracovníkem Centra pro dokumentaci majetkových převodů kulturních statků obětí druhé světové války, jeho studie byly významnou součástí jeho publikací. Bádání o holokaustu jej také přivedlo do okruhu přátel a příznivců současných židovských obcí a dalších židovských institucí, působících na Moravě a ve Slezsku.

Nečekaný odchod profesora Boráka proto zasáhl nejen jeho nejbližší rodinu, spolupracovníky a kolegy z akademické obce, ale také jeho přátele z řad židovské komunity.

tk

IZRAEL: Týden apartheidu

O tom, jak obtížné je přesně definovat antisemitismus, psal už minulý *Roš chodeš* (Tomáš Kraus: Proč potřebujeme definici antisemitismu). Ale to téma stojí za rozvedení. Je aktuální ve veřejné debatě řady zemí. Setkáváme se s ním v médiích izraelských, amerických, britských i německých. A nejen proto, že právě vrcholí již 13. ročník globální akce zvané Týden izraelského apartheidu.

Když se v dřívějších dobách řeklo „útok na Židy“, neslo to s sebou jasné asociace o původcích. Byli to náboženští fanatici, pak chamtivci, pak rasisté... Čteme-li bez dalších detailů o „útku na Židy“ dnes, tak tápeme. Bylo to dílo neonacistů? Nebo muslimů usazených na Západě? Či levico-

šil.“ Mansdorf nepíše nic o rabinově odpovědi, spíše to bere jako záminku pro své úvahy. A ty vyznívají následovně.

Protitrumpovské protesty vytvářejí dokonalý příklad průsečíkového automatického myšlení. Hájíte-li práva homosexuálů, žen a lidská práva vůbec, musíte být i pro práva menšin, muslimů, imigrantů, běženců a všech, kteří tvoří jádro víry progresivistů. Ale zatímco práva Palestinců patří do tohoto průsečíkového vesmíru, práva Izraelců se nikdy nezmiňují, jako by neexistovala. Tady se z celé věci stává reálný problém, neboť zmíněné automatické myšlení určuje morální kompas tolika lidí.

To vše má praktické dopady, jak též v *Jerusalem Postu* ilustruje Lidar Gravé-



13. ročník globální akce zvané Týden izraelského apartheidu, Vídeň 2017. Foto archiv.

vých pokrokářů, kteří se solidarizují s Palestinci coby symbolem utlačovaných a diskriminovaných?

Právě fakt, že tu neexistuje jasný společný jmenovatel, patří k určujícím znakům dnešního světa. Pro ilustraci si udělejme malou inventuru.

V PRŮSEČÍKOVÉM VESMÍRU

Antisemitské výstřelky, jež se odehrály v USA, patří mezi ty „klasické“ a nesou rukopis neonacistů – pokácené náhrobky na hřbitovech. Nasměrovaly ale debatu k obecné otázce, zda nový prezident Trump a jeho prezíravost k menšinám neusnadňují útoky na Židy. Jenže vztah k Trumpovi ukazuje i druhou stranu této mince. V listu *Jerusalem Post* o tom píše Irwin Mansdorf. Vychází z dopisu studenta rabínu Heshymu Novackovi z Univerzity v St. Louis, v němž stojí: „Chci podpořit práva pro všechny, zvláště pro Afroameričany, muslimy a imigranty. Ale zdá se mi, že většina organizací s tímto zaměřením hájí protizraelské pozice. Zajímá mě, co si o tom myslíte a jak byste ten problém ře-

šili z Kanady. Jde o celkem banální příběh. Stav Doron se hlásil na vysokou školu v Britské Kolumbii zaměřenou na stavby ze dřeva, ale z písemné odpovědi se dozvěděl, že studenty z Izraele nepřijímají, a sice „kvůli konfliktu a ilegálním osadnickým aktivitám v regionu“. V dalším e-mailu manažerka školy psala, že je to „otázka souladu s naším morálním kompasem: my jsme inkluzivní a nemůžeme podporovat ty, kdo inkluzivní nejsou“. A není rasistické, namítal ve své odpovědi Doron, odmítáte-li přihlášky od izraelských studentů jen proto, že jsou z Izraele? Případ se vyřešil snadno, neboť byl zveřejněn, škola couvla a svou směrnici zrušila. Přesto ukazuje, jak nenápadně, drobně a z progresivních ideových zdrojů se vytváří společenská atmosféra mířící k odporu proti Izraeli, ba k jeho delegitimizaci. Zatímco v případě zhanobeného židovského hřbitova automaticky voláte policii, aby vyšetřila trestný čin, koho zavoláte k odmítnutí přihlášky na školu? A tím se dostáváme k akci zvané Týden izraelského aparthei-

du. (Pro mladší: apartheid byl systém odděleného vývoje ras praktikovaný v Jihoafrické republice v letech 1948–1991.)

BOJKOTY PRŮ NESTAČÍ

Týden izraelského apartheidu bývá doménou univerzit a letos se pořádá již po třinácté. Začátkem března startoval v Británii, pak se přesunul do Evropy a Severní Ameriky, pak na palestinské území, od 19. března do arabského světa obecně a začátkem dubna se uzavře v Latinské Americe. Jak píše Richard Black v *Telegraphu*, letos se zaměřuje na století od Balfourovy deklarace (slibu domoviny pro židovský národ).

To, že Izrael označuje jako „apartheid“ či „osadnicko-koloniální“ režim, je věc vyhoceného názoru. Horší je tato Blackova výstraha: Týden izraelského apartheidu má velmi reálný vliv na zkušenost židovských studentů. Je stále zřejmější, že z antisionismu se stal fíkový list pro štvání vůči Židům. Židovští studenti na britských univerzitách jsou cílem slovních i fyzických útoků. Děni v Británii shrnuje Maajid Nawaz na webu Times of Israel. Vyzdvihneme dvě věci. Při loňské akci proběhla vigilie na schodech Univerzity v Londýně. Byl na ní připomínán i Muhammad Halábí, jenž v Jeruzalémě zavraždil dva Izraelce. „Studenti truchlili za teroristu,“ žasne Nawaz. A do čela Národní unie studentů byla loni zvolena Malia Bouattiová, rodačka z Alžírsku. Už dříve se nechala slyšet, že bojkoty a nenásilné protesty na pomoc Palestincům nestačí. Nebo že Birminghamská univerzita je „cosi jako výspa sionistů“. Po jejím zvolení unie schválila pokyn, který ruší nárok na zastoupení židovských studentů v jejím protirasistickém a protifašistickém výboru. Takže opět stejná otázka: je to případ antisemitského útoku, ke kterému můžete zavolat policii?

Týden izraelského apartheidu ale přináší i jedno nechtěné plus. Na webu apartheidweek.org najdete mapu míst (univerzit), kde se konají jednotlivé akce. Těmi body je posetá celá Británie, hodně jich je v USA, Francii, Beneluxu, Itálii, Španělsku, pár ve Skandinávii, po jednom v Německu (Berlín) a Rakousku (Vídeň). Ale není tam jeden jediný bod v postkomunistické Evropě. Pokrokáři by řekli, že ještě máme co dohánět.

ZBYNĚK PETRÁČEK

NEVDĚK NA LETNÉ ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Všechna důležitější česká média informovala o svátku Purim, který letos připadl na 12. březen, i o dvou svitcích Tóry, které získala židovská obec v Praze. ■ Takzvané Schindlerovy seznamy vznikaly od podzimu 1944 v továrně Oskara Schindlera. Ten zaměstnával Židy z koncentračních táborů a fakticky je tak uchránil před nejhorším. Továrník a člen NSDAP takto údajně zachránil asi 1200 vězňů. Jeden ze seznamů, který Schindler formálně odevzdával nacistům, je nyní v prodeji na webových stránkách Moments in Time. Jinak se zachovaly prý už jen další dva. Jeden je v izraelském památníku holokaustu a druhý ve washingtonském muzeu. Jde tedy o skutečně vzácný kousek. Pochází z dubna 1945 a obsahuje 801 jmen mužů, které přivezli z polského koncentračního tábora v Krakově. A právě tento dokument, jeden z celkových sedmi, které vznikly, je nyní k dispozici za v přepočtu 61 milionů korun. K prodeji byl poprvé už v roce 2013 za cenu kolem 77 milionů korun. Dokument se zachoval v pozůstalosti Itzhaka Sterna, což byl Schindlerův sekretář, který na jeho pokyn seznamy sestavoval. (info.cz, 9. 3.) ■ V polském Gdaňsku vzniká válečné muzeum s mnoha nej: největší, nejsuggestivnější, ale zřejmě také nejdražší v Evropě. I když je těsně před dokončením, není jasné, zda se vůbec otevře. Podle vládní strany Právo a spravedlnost totiž nedostatečně vyzdvihuje polskou hrdu a vlastenečtví. Do gdaňského muzea se poprvé obul šéf strany Právo a spravedlnost (PiS) Jaroslaw Kaczyński v roce 2013, ještě coby lídr opozice. Vysoké náklady byly jen jedním z argumentů proti muzeu, více vadila obsahová náplň. Nežádoucí je například přiznávání polského antisemitismu a vraždění Židů. V liberálně naladěném Gdaňsku, kde společnost rozhodně nevnímá válečné události jednoznačně vlasteneckým prizmatem, má muzeum v současné podobě podporu. Na sociálních sítích vyjádřily souhlas tisíce lidí a na plotě ještě visí modrobílá stuhu, které tu zůstaly od nedávné demonstrace. Zastání se současněmu řediteli muzea Machcewiczovi dostalo i u ombudsmana Adama Bodnara, který rovněž podal soudní žalobu na postup ministerstva kultury. Důležitý je pro zastánce i hlas amerického historika a od-

borníka na dějiny východní Evropy Timothyho Snydera, autora známé knihy *Krvavé země*. (Týden 13. 3.) ■ V roce 1998 darovala Praha 7 za starostování Jana Svobody (tehdy ODA) z morálních důvodů jeden z letenských domů Pavlu Fuchsovi, synovi původní židovské majitelky. Letos v lednu na návrh téhož zastupitele (nyní ANO) svůj dar odvolala. Tvrdí, že kdysi byla uvedena v omyl. Odvolání



daru, právnícky zdůvodněné údajným nevděkem obdarovaného, o němž v lednu rozhodlo zastupitelstvo městské části, přišlo po soudních sporech o určení vlastnictví, v nichž město neuspělo. Stejně dopadla trestní oznámení, která podala radnice i nájemníci pro podezření z údajného podvodu. Fuchsova advokátka Eva Kalistová nechápe, jak měl Fuchs projevit vůči radnici nevděk. Pochybuje o argumentaci chybnými údaji. „Nejvyšší soud uvádí, že dárci měli dostatek času si skutečnosti ověřit, než došlo v roce 1998 k podpisu darovací smlouvy,“ sdělila Právu advokátka. Dům na rohu letenských ulic Pplk. Sochora a Veverkovy vznikl v roce 1938. Je jedním z mála, který byl dědicům původních židovských majitelů po sametové revoluci darován, ne-li vůbec jediným. (Právo 17. 3.) ■ Měla by to být událost sezony. Letošní Pražské jaro zahájí Smetanovou *Mou vlastí* Vídeňští filharmonici s dirigentem Danielem Barenboimem. Slavný orchestr už sice na festivalu hostoval, dosud ho ale nezahajoval. „Přípravy trvaly několik let, teprve v jejich průběhu se ukázalo, že by mohl dirigovat pan Barenboim. Doslava jsme ustrnuli nadšením,“ přiznává ředitel přehlídky Roman Bělor. Koncert, který se uskuteční 12. května, odvysílá nejen Česká televize, ale bude promítán i pod širým nebem na Kampě a ve vybraných kinech. (MF DNES, 22. 3.) ■ Studenti stavební školy umístili v centru Kolína dalších 16 Stolpersteinů, tedy dla-

žebních kostek s mosazným povrchem, které v chodnicích před domy, kde žili, připomínají jména Židů zavražděných během druhé světové války. „Smutné životní osudy jednotlivých lidí či celých rodin připomněla tradičně historička Miroslava Jouzová. Pietního usazování kamenů do dlažby se spolu s desítkami žáků a studentů zúčastnili také místostarostové Tomáš Růžička a Michael Kašpar. Ten připomněl nedávnou návštěvu nového izraelského velvyslance Daniela Merona v Kolíně, při které tradici Stolpersteinů ve městě velmi ocenil. (Kolínský deník.cz) ■ Nelly Guttmannová-Prezmah, dcera posledního pacovského rabína Nathana Guttmanna, navštíví letos v červnu Pacov. Návštěva se uskuteční ve čtvrtek 8. a v pátek 9. června. Nelly Guttmannová-Prezmah navštíví pacovskou radnici, zavítá na prohlídku místních památek i okolí Pacova, zúčastní se čtvrtletního programu na zámku i páteční besedy na gymnáziu. Nelly Guttmannová se narodila 2. března 1926 ve Stráži u Tachova. Dětství ale prožila už v Pacově. Přežila holocaust, v koncentračních táborech strávila dva a půl roku. Jako šestnáctiletá byla v listopadu 1942 společně s ostatními pacovskými Židy transportována do Terezína, poté v prosinci 1943 do Osvětimi. Dnes žije v Izraeli ve Kfar Achim, komunitě založené polskými a rumunskými uprchlíky z Evropy. (Pelhřimovský deník, 28. 3.) ■ Krnovská synagoga zahájí letošní návštěvní sezonu v pátek 31. března vernisáží výstavy malíře Josefa Odrásky. Vernisáž výstavy *Návraty* začíná ve 14 hodin a úvodní slovo pronese autor obrazů osobně. Synagoga přitahuje pozornost návštěvníků i mimo hlavní turistickou sezonu a spolek Krnovská synagoga nabízí vedle prohlídky samotné synagogy také komentované procházky Krnovem s názvem Po stopách krnovských Židů. Objednat se můžete na jeden ze tří okruhů, nejkratší zabere hodinu a je dlouhý asi dva kilometry. Krnovskou synagogu si tento měsíc zvolili za cíl svého výletu také členové Klubu seniorů Českých drah z Opavy. „Zájezdy pořádáme každý měsíc, cíl volíme tak, aby to zvládli i naši nejstarší členové, někteří se blíží devadesátce. Správci synagogy byli velmi ochotní, také výklad byl zajímavý, dalo nám to hodně,“ pochvalovala si předsedkyně klubu Krista Prejdová. (Týdeník Bruntálský region, 28. 3.)

jd, ilustrace Jiří Stach

Kalendárium

Před 90 lety, v dubnu 1927, navštívil československý prezident **TOMÁŠ GARRIGUE MASARYK** v rámci cesty do Orientu Palestinu. Ač se nejednalo o oficiální návštěvu, bylo to vůbec poprvé, kdy hlava demokratického státu do této země zavítala. Podrobně líčí tuto jedinou prezidentovu cestu do Svaté země ve své knize *T. G. Masaryk a židovství* (Praha 2016) Miloš Pojar a stojí za to si její průběh připomenout.

Do Jeruzaléma dorazili TGM s dcerou Alicí vlakem z egyptské Ismailiye 8. dubna ráno a ubytovali se ve františkánském hospici Notre Dame de France. Spolu s ním v hospici bydlel i jeho doprovod: československý vyslanec v Káhiře Vladimír Hurban a československý konzul dr. Frič (konzulát byl zřízen rok před Masarykovou cestou). V Palestině Masaryka provádl dr. Hugo Bergmann, pražský rodák, filosof, přítel Franze Kafky, sionista, jenž od roku 1928 působil na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě (v letech 1936–1938 byl jejím rektorem). Během své týdenní návštěvy měl TGM bohatý program, viděl řadu míst a setkal



Masaryk v Kafarnaumu. Foto Archiv Ústavu TGM.

se s představiteli britského impéria, místních úřadů a církvi, s předními sionisty a s mnoha československými krajany – jak intelektuály, tak kibucniky.

V Jeruzalémě, v jeho okolí a v Betlémě se podíval na hlavní křesťanská, židovská a muslimská svatá místa, navštívil také Národní a univerzitní knihovnu a Hebrejskou univerzitu. Ve Svatém městě též zavítal mezi členy československé židovské komunity ve čtvrti Mea šearim, kteří ho velmi vřele přijali. Návštěva se odehrála 10. dubna odpoledne. Na budově komunity rodáků vlál transparent s českým a hebrejským nápisem ve státních barvách „Ať žije pan prezident“ a uvnitř, v sále vyzdobeném československými, britskými a židovskými vlajkami, prezidenta uvítal staříček slovenský rodák, rabín Chajim Sonnenfeld. Pomodlil se za Československo a předal Masarykovi text modlitby na pergamenu; poté prezidenta pozdravilo 500 žáků místní náboženské školy. Ve Velké synagoze pak Masaryka pozdravil proslavem a modlitbou vrchní jeruzalémský rabín Kook.

Následující den se Masaryk vydal s doprovodem přes Betanii k Mrtvému moři, k Jordánu a do Jericha. Další den navštívil

Rišon Lecion (první zemědělskou osadu v Palestině, již roku 1882 založili ruští Židé), a poté do Tel Avivu, kde ho na radnici uvítal starosta města Bloch (jenž v mládí studoval v Praze). Se starostou TGM hovořil o sociálních problémech, o duchovním životě ve městě, o výši školného apod. Poté se v hotelu Palatin setkal s početnou skupinou Židů z ČSR, jichž se vyptával na život v Palestině a mj. se s potěšením dozvěděl, že město má divadlo a operu. Večer se v témže hotelu konala recepce na Masarykovu počest.

Dne 13. dubna pokračoval TGM s doprovodem z Tel Avivu na sever směrem do Galileje. Dorazili do kibucu Chevciba, který v roce 1922 založili čeští a němečtí členové hnutí Tchelet lavan a Blau-Weiss. TGM se zajímal o život v kibucu, o výsledky žni, ale i o důvody, proč Židé z ČSR odešli. Prezident si též prohlédl dětský domov. Cestou přes Bejt Šean se pak zastavil v kibucu Daga-

nija Alef na jižním břehu jezera Kineret a pak pokračoval do biblického Kafarnaumu a přes Tiberiadu do Nazaretu, kde přenočoval v hotelu Casa Nuova. Následující den přijel v poledne do Nahalalu (prvního mošavu v Palestině, založeného roku 1921) a setkal se s předními sionistickými představiteli (mj. s Menachemem Usiškinem). Z Nahalalu pokračoval TGM do Haify, kde se ubytoval v hospici Germano a vystoupil na horu Karmel. O den později odjel vlakem z Haify zpět do Egypta.

Ačkoli bylo prezidentovi nejbližší pojetí kulturního sionismu, které prosazoval Achad Ha'Am, v Palestině se mu líbila židovská aktivita. Pochválil ji s tím, že „má to vše vyhlídku na zdar, protože je nejen nadšení, ale asi i dostatek prostředků po ruce“. Obezřetně se však vyjádřil o soužití s arabskou populací: „Obtížný problém však spatřuji v tom, že Židé asi sotva kdy nabudou majority v té zemi. Proti číselné převaze Arabů se asi sotva kdy dá co udělat.“

Návštěvou roku 1927 Masarykova přítomnost v Palestině neskončila: Roku 1935 mu telavivský starosta Dizengoff udělil čestné občanství města, v Izraeli je po něm pojmenováno několik ulic a náměstí, ale také les a kibuc, a dokonce kavárna. Café Masaryk se nachází v centru města na adrese Sderot Masaryk 12 a na ruch moderního města odsud ze stěny hledí velký Masarykův portrét.

(am)

ZEMŘEL DAVID RUBINGER (29. 6. 1924 – 1. 3. 2017)

V první březnový den zemřel v Jeruzalémě nejznámější izraelský fotograf **DAVID RUBINGER**, jenž na svých snímcích zobrazil v podstatě celé dějiny moderního židovského státu. Před třemi lety se o tom



David Rubinger. Foto archiv.

mohli přesvědčit i návštěvníci jeho pražské výstavy (viz *Rch* 7, 8/2014).

Narodil se roku 1924 ve Vídni, kde prožil šťastné dětství, které brutálně ukončil nástup nacismu a poté anšlus. Otce nacisti při náhodné razii zatklí a poslali do koncentráku, David se jako člen sionistického mládežnického hnutí Hašomer hacair v listopadu 1939 zachránil odjezdem do Palestiny, matka zůstala sama a zahynula v táboře Malý Zostaneec.

Válku prožil DR v řadách britské armády a posléze samostatně Židovské brigády a po skončení války se rozhodl, že se stane fotografem. Byl naprostý samouk, ale od počátku měl cit pro náměty a odvahu a schopnost zachytit ten správný okamžik. Fotografoval akce neoficiální izraelské armády Hagany, v níž sám za války o nezávislost bojoval, lidi v ulicích, vojáky na frontě i v zázemí, známé osobnosti (včetně Goldy Meirové, Menachema Begina a Jicchaka Rabina), přistěhovalce z Maroka a z Ruska. Jeho snímek pěti výsadkářů, kteří několik minut poté, co v červnu 1967 dobyli Staré Město, stojí před Západní zdí, se stal legendou. On sám měl nejraději snímek, na němž zachytil Menachema Begina, jak naslouchá, co mu do ucha šeptá egyptský prezident Anwar Sadat. Rubinger je vyfotografoval roku 1977, když uzavřeli mír mezi svými zeměmi.

Roku 1997 dostal Rubinger za novinářské snímky nejvyšší vyznamenání své země – Izraelskou cenu. Novinářskou fotografii vnímal velmi zodpovědně, přál si, aby jeho snímky obsahovaly něco víc než záznam aktuální události, aby měly co dát i poté, co se jejich námět stane historií. A tak snad i díky D. Rubingerovi zůstávají dějinné okamžiky Izraele skutečně živé.

(am)

Martina Niedhammer

JEN PRO PENÍZE?:

Pražské židovské elity v 19. století – skupinová biografie

■ Třebaže velkoměstská židovská rodiny tvořily počátkem 19. století procentuálně jen malou část pražské židovské obce, hrály významnou roli jak v životě „židovského města“, tak i v širším rámci nežidovské Prahy – jak dodnes dokládá řada architektonických památek hlavního města, ať už jde o okázalé náhroby na několika pražských židovských hřbitovech nebo vilu Portheimku na pražském Smíchově. Za svůj rychlý hospodářský vzestup vděčila většina těchto rodin – kniha se blíže věnuje pěti z nich – převážně podnikání v oboru textilnictví, jež v českých zemích přelomu 18. a 19. století zažívalo rozkvět. Tento ekonomický úspěch, který jim do jisté míry otevřel dveře do nežidovského světa, ovšem neznamenal v žádném případě zpřetrhání vazeb s židovstvím. Většina příslušníků pražských židovských elit se spíše pohybovala v obou světech, jež se porůznu snažila navzájem harmonizovat. Kniha dává na základě řady písemných i vizuálních pramenů čtenáři nahlédnout do hospodářských, náboženských a politických dějin Prahy i do vztahů mezi muži a ženami či dobové hmotné kultury a kultury bydlení.

Vydalo Nakladatelství Lidové noviny v Praze r. 2017. 262 stran, dop. cena 299 Kč.

LABYRINTEM NORMALIZACE

■ V Galerii Roberta Guttmanna je od 6. dubna přístupná nová výstava s názvem *Labyrintem normalizace. Židovská obec jako zrcadlo většinové společnosti*. Vznikla v rámci připomínky čtyřicátého výročí zveřejnění Charty 77 a představuje fenomén židovské obce v období normalizace v jeho nesporné specifčnosti a současně jako mikrokosmos, ve kterém se na menším prostoru, ale neméně intenzivně odehrávaly podobné procesy jako ve většinové společnosti. Výstava na konkrétních případech ukazuje způsoby působení StB proti židovským obcím, dilemata, jimž byli jejich členové vystaveni, ale i zapojení některých jejich členů do disentu a aktivit mimo rámec oficiálních židovských obcí. Nezachycuje jen různé formy dobové „protisionistické“ propagandy a jejich dopad na lidské životy. Součástí normalizace bylo také ničení židovských hřbitovů, demolice synagog, zamezování výzkumu a dokumentace osudu Židů v době šoa stejně jako téměř úplná likvidace judaistiky. Většina unikátních dokumentů a fotografií z archivních zdrojů je veřejnosti předložena vůbec poprvé. Výstava je přístupná denně kromě soboty a židovských svátků od 9 do 18.00 a potrvá do **28. 1. 2018**.

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI



Jeden z reklamních plakátů Otteho Wallishe.

**KAREL POLÁČEK
– ZNÁMÝ A NEZNÁMÝ**

■ Dne **5. 4.** od 18.00 se v sále Společnosti Franze Kafky (Široká 14, P1) koná přednáška PhDr. Josefa Kráma k 125. výročí narození spisovatele Karla Poláčka.

**OTTE WALLISH:
ZAPOMENUTÝ IZRAELSKÝ
GRAFIK**

■ Ve dnech **6.–29. dubna** se v galerii Českého centra v Praze (Rytířská 31) koná výstava předního izraelského grafika Otteho Wallishe (1906–1977), který pocházel ze Znojma a studoval na vídeňské Akademii výtvarných umění. Na začátku 30. let si otevřel vlastní grafické studio v Praze a intenzivně spolupracoval s Židovským národním fondem. Navrhoval především reklamní letáky, filmové plakáty a graficky upravoval knihy. V roce 1934 se přestěhoval do mandátní Palestiny, kde pokračoval ve své tvorbě. V roce 1948 graficky navrhl listinu vyhledávající vznik Státu Izrael, dále vytvořil první izraelské známky, mince a podílel se na návrhu znaku izraelské policie. Vedle státních zakázek se rovněž věnoval komerčním projektům – vytvořil několik stovek plakátů, přičemž některé z nich patří k ikonám grafického designu v Izraeli. Výstava představí dílo Otteho Wallishe v České republice vůbec poprvé (o jeho výstavě v Tel Avivu viz *Rch* 7/2015).

■ Doprovodný program k výstavě: **19. 4.** v 17.00: *Sionistický skauting v meziválečném Československu* – Jitka Radkovičová; **25. 4.** v 17.00: *Otte, přejeme vše nejlepší!* – komentovaná prohlídka s kurátorkou výstavy Evou Janáčovou.

DAVID ADIKA – FOTOGRAFIE

■ Ve dnech **5. 4.– 4. 5.** je v galerii Klubovna v Brně k vidění výstava snímků **Davidy Adiky**, jejichž námětem je klasická izraelská domácnost. Mikrokosmos domácnosti poskytuje základní vizuální i kulturní komponenty pro fotografování zátiší z rostlin, jídla, objektů v domácnosti i portrétů jejich obyvatel.

SHTUBY SHOW

■ Avantgardní projekt s vlivy funku, jazzu a groovu namixovaný elektronickou hudbou vytváří hypnotickou show. Izraelský hudebník **Shtuby** spojuje mnoho nástrojů, jako jsou klarinet, theremin, bicí nástroje, flétna, basa a další. Vše doplňuje barvitými bizarními texty a podtrhuje svým originálním kostýmem v zářivě červené barvě. V ČR se představí dne **5. 4.** v 19.00 (Pápirna, Plzeň); **7. 4.** ve 20.00 (Dock, Ostrava) a **8. 4.** ve 20.00 (Klubovna, Praha).

**DNY IZRAELSKÉ KULTURY
VE SLANÉM**

■ Ve dnech **6.–13. dubna** přiblíží město Slaný v rámci **Dnů izraelské kultury** nejen současnou kulturu Státu Izrael, ale nabídne také zajímavé koncerty, filmová promítání či přednášky týkající se historie Svaté země. Z programu rozhodně stojí za zmínku ochutnávka izraelské kuchyně pod vedením vynikajícího kuchaře Noama Daroma, komentovaná degustace izraelských vín či koncert kapely Trombenik. (Kompletní program naleznete na israel-slany.blogspot.cz.)

ORAN ETKIN TRIO

■ Dne **6. 4.** od 20.00 se v pražském Jazz Docku představí izraelský jazzman a klarinetista, držitel ceny Grammy **Oran Etkin**. Do své jazzově energické tvorby absorbuje hudební vlivy z Afriky, Dálného východu či Izraele a kromě toho se věnuje také dětem. Vymyslel unikátní výukovou metodu Timbalooloo, prostřednictvím které se snaží v dětech rozvíjet vztah k hudbě. Kromě koncertů v Praze a Brně nabídne Oran Etkin i sérii Timbalooloo workshopů pro děti ve věku 3–10 let. Více na adrese www.mladiladijazz.cz; klara.brenova@mladiladijazz.cz.

TINSHOM TRIO

■ Dne **23. 4.** od 19.30 se v Divadle U hasičů v Praze koná koncert izraelského pianisty **Nitaje Hershkovitse**, českému publiku dobře známému díky spolupráci s Avišajem Cohenem, který přijíždí do Čech poprvé jako frontman vlastního tria. Přiváží nejen své hudební kolegy, Rejoice-ru a Eyala Talmudihho, ale také své debutové sólové album *I Asked You A Question*.

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(Maiselova 18, velký sál)

Káva o půl čtvrté

■ Ve čtvrtek 27. dubna bude našim hostem prof. Ing. **Jaroslav Petr**, DrSc., re-produkční biolog, pedagog a publicista. Bude hovořit mj. o tom, zda jsou biopotraviny zdravější než konvenční či jak fungují biotechnologie v medicíně. Kavárna je otevřená od 14.30, zahájení programu je přesně v 15.30 hodin. Přípravil a moderuje Honza Neubauer.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP****Auditorium**

(Maiselova 15, 3. patro)

■ Programy začínají v 18 hodin a je na ně volný vstup.

■ 3. 4.: *Spinoza a židovství II. Mládí Barucha Spinozy*. Druhá přednáška Martina Hemelika věnovaná holandskému mysliteli a filosofovi Baruchu Benediktu Spinozovi.

■ 20. 4.: *Jiná žena*. Druhá část jarního cyklu filmové historičky Alice Aronové, který přináší projekce Haasových hollywoodských režijních počínů. Úvodní přednáška se zaměří na poetiku a styl vyprávění Haasových snímků, postavy osamocených hrdinů v jeho americké tvorbě i postavení HH v české exilové umělecké komunitě. Projekce: *Jiná žena* (USA 1954, 81 min).

■ 27. 4.: „*Mám se v Terezíně velice dobře...*“ Vernisáž výstavy nejzajímavějších studentských prací z XVIII. ročníku výtvarné soutěže Památníku Terezín. Úvodní slovo pronese Pavel Straka. Výstava bude přístupna od 29. 4. do 29. 6., po–čt 12–16, pá 10–12, během programů a po domluvě.

■ **Nedělní program pro děti a jejich rodiče**: 9. 4. ve 14.00: *Lviček Arje slaví Pesach*. Prohlídka: Klausová synagoga. Více o nedělních dílnách na www.jewishmuseum.cz. Jednotné vstupné 50 Kč.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP****Maiselova synagoga**

(Maiselova 10, Praha 1)

■ 4. 4. v 19.00: *Dopisy z Prahy 1939–1941*. Uvedení stejnojmenné knihy (IRENE PRESS, 2017) obsahující strhující sbírku dopisů o postupujícím holokaustu, které v těchto letech psala Paula Froehlichová své dceři Irmě do USA. Hlavním hostem večera je právnický Pauly Froehlichové, bývalý velvyslanec USA v České republice Andrew H. Schapiro. V angličtině a češtině se simultánním tlumočením. Vstup volný.

■ 6. 4. v 19.00: *Adon olam – Pán všehomíra*. Koncert komorního sboru En Arché pod vedením sbormistra Vojtěcha Jouzy,

**KULTURNÍ
POŘADY**

Jindřich Buxbaum: *Chasidé v Mikulově*. Z výstavy v Jeruzalémské synagoze.

na housle hraje Anna Sommerová. Během koncertu zazní mimo jiné díla G. Pierluigiho da Palestriny, S. Rossiho, J. S. Bacha, V. Ullmanna nebo F. Mendelssohna-Bartoldyho. Vstupenky na koncert lze zakoupit v předprodeji (místa jsou uvedena níže). Vstupné 230 Kč / 150 Kč.

■ 13. 4. v 19.00: *Čeští Židé mezi 20. a 21. stoletím*. Dvě desetiletí „normalizace“, jimž je věnována nová výstava v Galerii Roberta Guttmanna, patří v dlouhých dějinách Židů v českých zemích k nejobtížnějším údobím. Během oněch let se v okruhu pražské židovské obce vytvořila neformální pospolitost mladších lidí, mezi jejíž neaktivnější členy patřili dva literáti, politický vězeň a čerpač v podniku Stavební geologie J. Daníček a redaktor nakladatelství Albatros L. Pavlát. Oba od pádu komunistického režimu zastávají přední místa v českých židovských institucích. V rámci cyklu *Naše 20. století* s nimi bude rozmlouvat publicista Petr Brod. Vstup volný.

■ 19. 4. ve 20.00: *Polin / Židé v Republice mnoha národů*. Svět polských Židů v multikulturní Rzeczospolité přiblíží projekt *Mnoha jazyky* vokalistky, instrumentalistky a skladatelky Karoliny Ciché, složený z písní v jidiš, barokní polštině, ukrajinštině nebo běloruštíně, který navozuje atmosféru mnohojazyčného regionu Podlesí, kde židovské osady vznikaly od 15. století. Jazzovo-rockové aranžmá jednotlivých písní ožívují etnické hudební nástroje. Ukázky ze svého románu *Knihy Jakubovy*, který letos vychází v českém překladu, přečte jeho autorka, známá polská prozaička Olga Tokarczuková. Během večera bude v synagoze přístupná putovní výstava věnovaná historii Židů na území Polska v 16. až 18. století. Večer se koná ve spolupráci s Polským institutem v Praze a Muzeem dějin polských Židů Polin. V polštině a češtině. Vstup volný.

■ 24. 4. v 19.00: Bennewitzovo kvarteto & Soňa Červená. Koncert při příležitosti Jom ha-šoa. Na programu je melodram *Píseň o lásce a smrti korneta Kryštofa Rilka* Vik-

tora Ullmanna, *Pět kusů pro smyčcové kvarteto* Erwina Schulhoffa a smyčcový kvartet č. 2 *Listy důvěrné* Leoše Janáčka.

■ Vstupenky na koncerty lze zakoupit v předprodeji v Maiselově synagoze, v Informačním a rezervačním centru ŽMP (Maiselova 15, Praha 1), v síti Ticket Art a na webových stránkách ŽMP, kde naleznete i kompletní program koncertů. Výtěžek ze vstupného dne 24. 4. bude věnován na nahrávání rozhovorů s pamětníky šoa. Vstupné 230 Kč / 150 Kč.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP V BRNĚ**

(tř. Kpt. Jaroše 3, Brno)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají pořady v 17 hodin a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 4. 4.: *Kašrut – jeden z pilířů praktického judaismu*. Shrnutí zásad, spirituálního pozadí a praktických dopadů na stravování Židů. Přednáška Chaima Kočičho, předsedy společnosti Chevra kadiša ČR a dohlázele dodržování zásad přípravy košer pokrmů (mašgiacha) pražského rabinátu.

■ 6. 4.: *Skotští Židé. Identita, příslušnost a budoucnost*. Vernisáž výstavy fotografií Judyho Passowa, izraelského rodáka žijícího v Londýně, který vytvořil portrét Židů žijících na sever od anglických hranic. Jeho fotografický esej bude při vernisáži doplněn hudebním vystoupením. Vstup volný.

■ 12. 4.: *Osudy brněnských Židů deportovaných na východ*. Tragický osud Židů z Čech a Moravy je nejčastěji spojován s vyhlazovacím táborem Osvětim II-Březinka. O ghettech v Minsku a Rize nebo o mnohých tranzitních ghettech na území bývalého Generálního gouvernementu napak nepanuje širší povědomí. Osudy brněnských Židů deportovaných směrem na východ ve své přednášce přiblíží Jana Šplichalová z oddělení pro dějiny šoa ŽMP.

■ 19. 4.: *Podstata štěstí*. Debaty k obtížně uchopitelnému pojmu štěstí z pohledu náboženství se zúčastní vrchní zemský rabin K. E. Sidon, římskokatolický kněz a publicista J. Hanák a filosof, teolog a pedagog M. Klapetek. Program se koná ve spolupráci s KVC RF při Židovské obci Brno.

■ Neděle 23. 4. 10.30 hodin: **Dílna pro děti na téma Pesach**, svátek nekvašených chlebů. Dílna se uskuteční v prostorách sálu Turistického a informačního centra ŽOB na židovském hřbitově v Brně-Židenicích.

■ 27. 4.: *Brno známé-neznámé*. Židovští architekti vtiskli Brnu v meziválečném období ráz moderního města. Architekti jako Alfred Neumann, Zikmund Kerekes či Heinrich Blum však často stojí ve stínu jmen slavných stavitelů. O jejich známých i opomíjených dílech pojedná Zuzana Ra-gulová ze semináře dějin umění FF MU.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Purim:** Purimového veselí si žáci a studenti užili v pondělí 13. 3. – k tradiční promenádě v maskách se již podruhé přidal „obrácený den“. Žáci se učili navzájem. Jednotlivé třídy vytvořily dvojice a vzájemně připravily program. Kvinta například pod vedením 4. třídy pronikala do tajů indického počítání, 4. třída s kvintány vytvářela koláže

■ **In medias res:** Na konci února proběhl druhý ročník studentské konference In medias res, jejímž cílem je seznámit studenty s nejrůznějšími vědními obory i s osobnostmi současné kultury. Redaktoři ze školních studentských novin připravili v jedné třídě „press room“, do nějž zvali přednášející k interview. Přepisy rozhovorů najdete na stránkách školních novin www.lauderky.cz.

■ **Šabatón:** Poslední únorový víkend se konal již 4. šabatón lauderovské e-školy. Během společných 3 dní účastníci navštívili šabatové bohoslužby, utkali se ve hře „židovská trivia“, absolvovali dílny společnosti Chinuch s názvem *Dozvuky Tu bišvatu*, změřili své síly ve večerním bowlingovém turnaji a společně navštívili Bílkovu vilu. Šabatónu se zúčastnilo na 70 e-školáků, jejich rodičů a učitelů. *ip*

PESACH 5777

■ Židovská obec v Praze zve na oslavu pesachových svátků, které letos připadají na týdnech 10.–18. dubna. První seder se koná v pondělí **10. dubna** od 20.20 a povede jej rabín K. E. Sidon, druhý seder pak v úterý **11. dubna** od 20.20 a povede jej rabín David Peter. Lístky jsou v prodeji v pokladně PZO. Macesy a macesovou moučku lze zakoupit v košer prodejně tamtéž. Více info získáte na adrese rabinat@kehilaprag.cz.

BEJT SIMCHA

■ Dne **9. dubna** se od 15 hodin v Bejt Simcha uskuteční pesachový workshop pro děti. Máte-li zájem, napište na adresu kehila@bejtsimcha.cz nebo volejte na tel. č. 603 393 558.

■ Dne **10. dubna** od 18.30 pořadáme pesachový seder v DSP Hagibor. Bližší informace získáte na výše uvedených kontaktech. Uzávěrka přihlášek je 5. dubna.

KULTURNÍ PROGRAM HAGIBOR

■ 5. 4. od 15.00: Předpesachové setkání se zemským rabínem K. E. Sidonem.

■ 20. 4. od 14.30: Jeruzalém nejen pod sněhem – o cestách do Svatého města vypráví Jan Neubauer.

■ 26. 4. od 14.30: Vernisáž – obrazy Stanislava Duška.

Výstavy: Barvy – obrazy Dany Římanové.

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE



KURZY HEBREJŠTINY

■ Židovská liberální unie pořádá od dubna kurzy hebrejštiny pro začátečníky, zdarma. Info na webu www.zlu.cz nebo na adrese adamuscinovav@gmail.com (moderní) a chava@seznam.cz (biblická).

VÝSTAVY

V JERUZALÉMSKÉ SYNAGOZE

■ V dubnu otevírá Židovská obec v Praze dvě nové výstavy v Jeruzalémské synagoze: výstava šestatřiceti černobílých snímků Jindřicha Buxbauma s názvem *Život v diaspoře* začíná **2. dubna** a potrvá do **28. května**. Výstava vznikla za finanční podpory Židovské obce v Olomouci.

■ Výstava s názvem *Aron Grünhut – Zachránce Židů* vznikla ve spolupráci se Slovenským institutem v Praze a zachycuje činnost bratislavského obchodníka Arona Grünhuta na pomoc slovenským Židům v letech 1938–1939. Výstava bude otevřena od **25. dubna** do **28. května**.

Otevírací doba: denně krom soboty a židovských svátků, vždy od 11.00 do 17.00.

MARATON IZRAELSKÝCH TANCŮ V BRNĚ

■ V Brně budeme na jaře opět společně tančit, a to ve dnech **22.–23. dubna**, kdy se koná maraton izraelských lidových tanců. Učit nás budou tentokrát učitelé z ČR. Přihlášky a více info via e-mail: macholbrno@seznam.cz.

KULTUROU PROTI ANTISEMITISMU

■ Dne **23. dubna** od 14 hodin začíná v Praze na Staroměstském náměstí pochod dobré vůle, od 15 hodin pak následuje ve Valdštejnské zahradě XIV. ročník veřejného shromáždění. Shromáždění s kulturním programem za účasti pamětníků holokaustu připomene osud „děvčat z pokoje 28“ vězněných v Terezíně. Hudební doprovod: izraelské jazzové trio Tishom a kantor Michal Foršt. Vstup volný.

Akci pořádá pod záštitou místopředsedy Senátu PČR J. Kubery, ministra kultury D. Hermana a primátorky hl. m. Prahy A. Krnáčové Mezinárodní křesťanské velvyslanectví Jeruzalém (ICEJ ČR). Více info naleznete na adrese www.vsichnijsmelidi.cz.

JOM HA-ŠOA V PINKASOVĚ SYNAGOZE

■ Židovská obec v Praze si dovoluje Vás a Vaše přátele pozvat na vzpomínkovou akci na oběti genocidy Židů u příležitosti dne Jom ha-šoa, která se koná v pondělí **24. dubna** 2017 v 10.00 hodin v Pinkasově synagoze.

JOM HA-ŠOA NA NÁMĚSTÍ JIŘÍHO Z PODĚBRAD

■ Téhož dne, **24. dubna**, od 14 hodin do 17 hodin pořádá Institut Tereziánské iniciativy veřejné čtení jmen obětí šoa na náměstí Jiřího z Poděbrad v Praze a dalších městech a obcích. Více informací naleznete v textu na straně 18.

ŽMP: ON-LINE VÝSTAVA O HANUŠI REZKOVI

■ Oddělení pro dějiny šoa Židovského muzea v Praze uveřejnilo na sklonku března on-line výstavu s názvem *Do boje s modlitbou. Příběh rabína Hanuše Rezka*. Cílem on-line prezentací je na pozadí vybraných dokumentů a fotografií připomenout osobnost JUDr. Hanuše Rezka, polního rabína československé zahraniční armády, který působil na Blízkém východě a později i ve Velké Británii. Na jeho psychickou a morální podporu vzpomíná řada bývalých zahraničních vojáků. Po válce se Rezek vrátil do Prahy, kde se usilovně podílel na obnově židovské komunity a náboženského života. Stál rovněž u zrodu organizace Kruh židovských účastníků československého odboje, v jehož rámci se snažil mimo jiné o vyvrácení lživého tvrzení, že se Židé aktivně nepodíleli na boji proti nacistickému Německu. Hanuš Rezek tragicky zahynul při leteckém neštěstí v prosinci 1948.

Výstavu naleznete na webové adrese: http://collections.jewishmuseum.cz/index.php/simpleGallery/Show/displaySet/set_id/289.

SPORTOVNÍ PŘÍMĚSTSKÝ TÁBOR

■ Hakoach pořádá ve dnech **7. 8.–11. 8.** sportovní příměstský tábor pro děti ve věku 8–14 let. Potrvá vždy od 8 do 16.30 a děti si každý den vyzkoušejí jeden sport. Cena: 1175 Kč (člen Hakoach), 1400 Kč (ostatní). Více info získáte na info@hakoach.cz

VÝZVA

■ Hledám tedy příbuzné či potomky paní **Marty**, rozené **Fleischerové**, která se narodila 28. 11. 1915 a žila v Prostějově. Později se provdala za Pavla Weisze a po válce dům prodávala jako Marta Valentová. Pokud jsou nějakí potomci či pamětníci, prosím, napište na adresu: princip@seznam.cz.

ŽNO BRATISLAVA

V **apríli** srdečne blahoželáme našim členom: pani Edita Breinerová – 80 rokov; pani MUDr. Soňa Czikková – 65 rokov; pán Ján Danko – 84 rokov; pani Mária Diamantová – 71 rokov; pani Elvíra Feldmarová – 80 rokov; pani Eugénia Grznáriková – 79 rokov; pán Peter Herzfeld – 65 rokov; pani Lívia Herzová – 91 rokov; pán Ing. Juraj Hilvert – 80 rokov; pani Margita Horáková – 94 rokov; pani Alica Ištvanová – 98 rokov; pán Pavel Kovár – 70 rokov; pán Ing. Teodor Kramer – 89 rokov; pani Zuzana Ledererová – 87 rokov; pán Robert Leichner – 60 rokov; pán Imrich Leicht – 72 rokov; pani Mgr. Anna Mandelíková – 75 rokov; pani Ing. Lýdia Piovarcsyová – 84 rokov; pani Eva Rajeková – 84 rokov; pani Eva Redlichová – 79 rokov; pani Viera Staňová – 82 rokov; pani MUDr. Hilda Svátková – 82 rokov; pán Ing. Alexander Šebej – 85 rokov; pani MUDr. Eva Šoltéssová – 70 rokov, a pán Dušan Valent – 65 rokov. Prajeme dobré zdravie, veľa šťastia a osobní pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečne blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **apríl** slávia sviatok svojich narodenín: pán Peter Galát, nar. 2.4. – 74 rokov; pani Eva Klementová, nar. 2.4. – 60 rokov; pani Eva Šťastná, nar. 8.4. – 68 rokov, a pán Jozef Klement, nar. 9.4. – 64 rokov. Všetkým prajeme veľa zdravia a radosť v živote.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **dubnu** oslavujú své narodeniny: slečna Dvora Blau, nar. 23. 4. – 10 let; pan Gilad Blau, nar. 20. 4. – 44 let; pan Milan Bohorodčaner, nar. 24. 4. – 68 let; pan Petr Haimann, nar. 29. 4. – 79 let; pani Hana Langová, nar. 6. 4. – 69 let; pani Tereza Nepevná, nar. 5. 4. – 23 let; pani Věra Páleníčková, nar. 22. 4. – 77 let; pan Jiří Süß, nar. 21. 4. – 61 let; pani Zoša Vyoralová, nar. 9. 4. – 67 let, a pan Pavel Weisz, nar. 9. 4. – 82 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **dubnu** oslaví narodeniny: pani Eva Kudrnová, nar. 2.4. – 68 let; pani Mgr. Eva Polišenská, nar. 9.4. – 64 let, a pan PhDr. Jiří Švestka, nar. 22.4. – 62 let. Všem oslavenčům přejeme pevné zdraví a osobní pohodu.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **dubnu** oslaví narodeniny pan Viktor Klein, nar. 26.4. – 45 let.

Ad mea veesrim šana!

**ZPRÁVY
Z OBCÍ****ŽNO KOŠICE**

V **apríli** oslaví narodeniny: pani Eva Balážová – 80 rokov; pani Margaréta Bazerová – 85 rokov; pán Jozef Berger – 62 rokov; pani Ing. Anna Burgerová – 66 rokov; pán Ing. Tibor Figuš – 96 rokov; pán Ing. Ondrej Foltýn – 70 rokov; pani MUDr. Viera Galková – 59 rokov; pán Ing. Oskár Winkler – 76 rokov, a pani Gertrúda Stiefelová – 89 rokov. Prajeme im vše dobré.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **dubnu** oslaví narodeniny pan Robert Velimský, nar. 12.4. – 91 let, a pan Ing. Pavel Jelínek, nar. 27.4. – 82 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **dubnu** oslaví životní jubileum: slečna Klára Cvrkálová, nar. 11.4. – 14 let; pan Mgr. Pavel Deutsch, nar. 26. 4. – 40 let; pani Helena Vostrá, nar. 30.4. – 62 let; pan Karel Wolf, nar. 11.4. – 91 let; slečna Josefina Klimešová, nar. 27.4. – 12 let, a pani MUDr. Kateřina Klimešová, nar. 23.4. – 46 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OSTRAVA

V **dubnu** oslaví narodeniny: pan PhDr. Pavel Freundlich, nar. 12.4. – 45 let; pan Shlomo Kashi, nar. 8.4. – 71 let, a pani Eva Szusciuková, nar. 23.4. – 78 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **dubnu** oslaví narodeniny: pan Pavel Schwarz, nar. 6.4. – 78 let; pan Jan Šimandl, nar. 14.4. – 26 let; pan David Hájek, nar. 14.4. – 17 let; pan René Přibíl, nar. 17.4. – 71 let; pan Roman Štix, nar. 23.4. – 53 let; pani Hana Tvrská, nar. 24.4. – 89 let, a pani Eva Kokošková, nar. 25.4. – 59 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **dubnu** oslavujú narodeniny: pani Doris Grozdanovičová, nar. 7.4. – 91 let; pani

Judita Hajná, nar. 8.4. – 88 let; pan Jan Hajný, nar. 10.4. – 91 let; pani Erika Juklová, nar. 19.4. – 90 let; pani Soňa Kubrová, nar. 5.4. – 93 let; pan Otto Dov Kulka, nar. 16.4. – 84 let; pan Mario Petrovský, nar. 20.4. – 85 let; pan Alfred Popper, nar. 12.4. – 85 let; pani Ruth Reiserová, nar. 11.4. – 91 let; pani Margit Roubíčková, nar. 29.4. – 97 let; pani Eva Tamášová, nar. 30.4. – 86 let; pan František Tesaf, nar. 20.4. – 75 let, a pan Pavel Vranský, nar. 29.4. – 96 let. Všem řejeme pevné zdraví do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

Se smutkem oznamujeme, že dne 28. února zemřela ve věku 87 let pani Noemi Makovcová. Se zesnulou jsme se rozloučili 2. března v obřadní síni NŽH, obřad provedl vrchní pražský rabin David Peter.

Zichrona livrachal!

S velkou bolestí oznamujeme, že dne 23. ledna 2017 zemřela po těžké nemoci ve věku 87 let naše drahá maminka a babička pani Hana Škorpilová, rozená Ginzová.

Tehe nišmata crura bicror hachajim!

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **apríl** sa dožívajú jubileí: pán PhDr. Juraj Guttman – 66 rokov; pani MUDr. Katarína Hrehorčáková – 75 rokov; pani Magdaléna Šagátová – 85 rokov; pán Ing. Peter Šiovič, PhD. – 59 rokov, a pán Doc. PaedDr. Ivan Uher, PhD. – 60 rokov. Jubilantom prajeme veľa zdravia, životného optimizmu a dlhé roky v kruhu najbližších.

Ad mea veesrim šana!

ŽNK RIMAVSKÁ SOBOTA

V mesiaci **apríl** majú sviatok narodenín: pán Ivan Hoffmann, nar. 2.4. – 88 rokov; pani Margaréta Koreňová, nar. 8.4. – 29 rokov; pani Anna Bokorová, nar. 9.4. – 66 rokov, a pani Mária Čizmaríková, nar. 12.4. – 68 rokov. Prajeme pevné zdravie a veľa šťastia.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **dubnu** oslaví své narodeniny: pani Lenka Krédlová, nar. 21.4. – 39 let; pani Eva Váňová, nar. 3.4. – 74 let; pan Ing. Jan Čapek, nar. 26.4. – 64 let, a pan Samuel Appel, nar. 11.4. – 15 let. Přejeme jim dobré zdraví a hodně radosti v životě.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **dubnu** oslaví své narodeniny pan Ing. Rostislav Lysoněk. Jmenovanému přejeme hodně zdraví a osobní pohody.

DALŠÍ REZOLUCE OSN PROTI IZRAELI

Rada pro lidská práva OSN (UNHCR) přijala 22. března hned pět rezolucí odsuzujících Izrael (mj. rezoluci o „lidských právech na okupovaných syrských Golanských výšinách“), a to přes protest USA a překvapivě i Velké Británie. Ta sice dvě rezoluce podpořila, avšak s tím, že napříště bude hlasovat proti jakékoli další takové rezoluci, a to kvůli „zaujatosti“ OSN: „Oznamujeme Radě pro lidská práva, že pokud se situace nezmění, přijmeme v budoucnosti politiku, kdy budeme vždy hlasovat proti všem rezolucím, které se budou týkat chování Izraele na okupovaných palestinských a syrských územích,“ varovala Británie. „Nikde není nepřiměřený důraz na Izrael absurdnější než v případě dnešního usnesení o okupaci Golanských výšin. Nemůžeme přijmout perverzní sdělení této rezoluce, která se zaměřuje na Izrael, zatímco Asad pokračuje v masakrování obyvatel Sýrie. Izrael má osmimilionovou populaci, zatímco svět má sedm miliard lidí. Od svého založení UNHCR přijala 135 rezolucí zaměřených proti specifickým zemím, z toho 68 proti Izraeli,“ stálo dále v prohlášení Spojeného království.

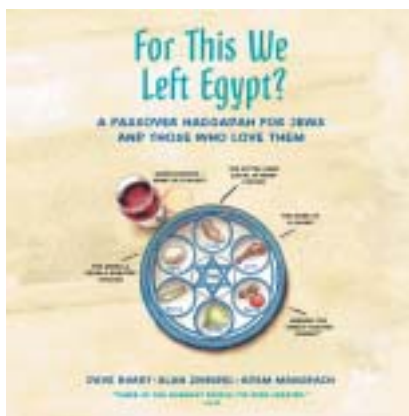
OSMNÁCTILETÝ PACHATEL

Během února a března vyděsilo židovská centra napříč Spojenými státy na 150 telefonních výhrůžek bombovými atentáty, současně s tím se objevily výhrůžky židovským školám a muzeím a jedna civilnímu letadlu (které muselo nouzově přistát), došlo i k vandalství na židovských hřbitovech a antisemitským nápisům, tedy k jevům, na které Amerika rozhodně není zvyklá. FBI vypátrala, že telefonáty měly na svědomí bývalý americký novinář Juan Thompson ze státu Missouri, ale hlavně mladík, který paradoxně žije v izraelském Aškelonu. Podezřelý má americké i izraelské občanství a izraelská policie, která na případu spolupracuje s FBI, se stále snaží zjistit jeho motiv. Podle obhájkyně podezřelého Galit Bešové má za sebou mladík bohatou historii problémového chování a ve věku 14 let mu byl diagnostikován neoperovatelný nádor na mozku. Vyšetřuje se též, zda o telefonátech věděl jeho otec.

HAGADA PLNÁ HUMORU

Američtí Židé mají na výběr řadu verzí tradičního pesachového příběhu a nejnověji se dostala na trh humoristická hagada s názvem *For This We Left Egypt?* (Kvůli

ZPRÁVY ZE SVĚTA



Obálka humoristické pesachové Hagady *Kvůli tomhle jsme odešli z Egypta?*

tomuhle jsme odešli z Egypta?), určená těm, které od začátku sederu trápí jediná otázka, a to, „kdy už budeme konečně jíst?“. Vystupuje v ní i komik Jerry Lewis, který uvažuje, jak je možné, že Židé poté, co uprchli z Egypta, okamžitě narazili na vydatnou vodní plochu, nebo se pozastavuje nad tím, že jíme hořké byliny proto, abychom si připomněli, že už „nikdy, ale nikdy nechceme být v situaci, abychom museli pozřít tuhle ohavnost“.

ZÁKON PROTI BDS

K zemím, které zakazují svým státním společnostem uzavírat smlouvy s firmami, jež podporují hnutí BDS (propagující bojkot izraelských výrobků a investice v Izraeli), se v lednu přidal americký Michigan. Již dříve legislativu proti BDS přijalo šestnáct severoamerických států, včetně New Yorku, platí i v Kanadě, ve Španělsku a částečně v Nizozemsku. V současné době má stejný zákon schválit Sněmovna reprezentantů v Texasu (státě proslulém tím, že v jeho bankách mají otevřená konta právě organizace propagující bojkot Izraele).

NA PAMĚŤ TRANSPORTU

Slovenská pošta v sobotu 25. března slavnostně vydala pamětní známku k 75.

výročí odjezdu prvního transportu slovenských Židů. Na známce v hodnotě 0,85 eura je stylizovaný detail pruhovaného vězeňského oděvu se žlutou hvězdou. Na místě nášivky s číslem je datum 25. 3. 1942. Tehdy z nádraží v Popradu odjel vlak s více než 1000 děvčaty a svobodnými ženami. Směřoval do Osvětimi. Zahájil první vlnu deportací ze Slovenska (celkem bylo v době šoa ze Slovenska deportováno na 71 500 lidí, většina z nich nepřežila).

CENA PRO A. MERKELOVOU

Americké Muzeum holokaustu ve Washingtonu udělí v dubnu své nejvyšší ocenění, Cenu Elieho Wiesela, německé kancléřce Angele Merkelové za její přínos k připomínání holokaustu. Představitel muzea Tom Bernstein ocenil, že A. Merkelová významně podporovala spolupráci mezi německou vládou a činností muzea. Roku 2011 se zasadila o to, aby mezinárodní pátrací a dokumentační středisko se sídlem v německém Bad Arolsensu zpřístupnilo své archivy.

ŘECKÉ OBČANSTVÍ I PRO POTOMKY

Řecký parlament schválil v březnu zákon, podle něhož mohou potomci řeckých Židů, kteří během války a po ní emigrovali, získat občanství rodné země svých rodičů. Řecko tak napravilo dosavadní právní vakuum, jež vzniklo po odhlasování zákona o státním občanství v roce 2011, který umožňoval automatické získání státního občanství jen těm židovským emigrantům, kteří se narodili roku 1945 nebo před tímto datem. (am, www.ztis.cz)



Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolince České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007(16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstc@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 3. 4. 2017.

Cena 20 Kč (0,90 €)